

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks, (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachtfrij aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Directeur, den 1sten luitenant VAN RIJNEVELD, van de rijdende batterij no. 13 bij het leger te velde, met het opschrift: voor den Militairen Spectator.

HET INFANTERIE-GEWEEER

IN VROEGERE EN LATERE TIJDEN BESCHOUWD, MET
DE VERGELIJKING TUSSCHEN HET FRANSCH EN
PRUISISCHE.

(Eene vrije en omgewerkte navolging eener verhandeling, opgenomen in het Berlijnsche militaire tijdschrift für Kunst, Wissenschaft und Geschichte des Krieges. Jahrgang 1835.)

De uitvinding en volmaking van het kleine vuur-geweer, en bijzonder dat der infanterie is, zoo wel in materiële als in morele betrekking, ontegenzeggelijk de gewigtigste en belangrijkste ontdekking en vordering der nieuwe krijgskunde. Geen wonder dus dat het de blanke wapenen grootendeels verdrongen, ten minsten tot eenen naauw beperkten werkring bepaald heeft, waarin het uitsluitend het overwigt zijner voordeelen kan doen gelden; en bezwaarlijk zullen de blanke wapenen zich immer weder weder tot hare vorige opperheerschappij verheffen. Zulks zal hare aanwending meer en meer doen inkrimpen, naarmate de vuur-wapenen, door verbeterde inrigting en kunstmatiger gebruik, in uitwerking toenemen. Het is dus ten deze dat bovenal het streven der krijgs-verbeteringen zich moet uitstrekken.

Onmetelijk is inderdaad het voordeel dat het schiet-geweer boven het hand-geweer bezit; dit valt onbetwistbaar in het oog, zoodra men slechts twee met elk dezer wapensoorten uitgeruste strijders elkander tegenover stelt; men behoeft dan het gevoel in elks boezem slechts uitspraak te laten doen, welk wapen het geduchtste is. Men veronderstelle aan de eene zijde den bekwaamsten schermmeester, een *St. George*, b. v., met de uitmuntendste kling, een slagzwaard of den zoo geduchten hellebaard; de behendige Mammeluk met zijne zoo voortreffelijke Damascener sabel gewapend, tegen een bedreven Tyroler scherpschutter, een' Kentuckischen riffleman of een' Kaapsche volkplanter, op een afstand van 300 schreden tegenover zijnen vijand; en men zal niet lang in twijfel staan,

wien men als overwinnaar kan beschouwen, daar de een op iederen afstand, de gelegenheid heeft zijnen tegenstander met een gonzend lood te vellen, eer de andere hem met zijn wapen heeft kunnen bereiken. Geen schild noch harnas kan tegen het onwederstaanbaar werptuig beschermen, terwijl de scherpschutter zich met niets behoeft te dekken, en echter is dikwijls een der uitrustings- of kleedingstukken toereikend, om de werking van het blank wapen onschadelijk te maken. Het gebruik van dit laatste eischt, onvoorwaardelijk, ligchaams-sterkte en eenen activen moed; beiden hedendaagsch minder algemeen, dan in vroegeren tijd en bij koelzinnigere natiën of verweeklijkte volken vooral nu het conscriptie-stelsel geheele bevolkingen te wapen roept, en zich niet bloot tot kamplustige vrijwilligen bepaalt. Thans moet dat wapen wel de voorkeur wegdragen, welks gebruik, zelfs den zwaksten, door vermoeijenissen, honger en gebrek uitgeputten krijger met den krachtvolsten gelijk stelt; en waarmede men tot de overwinning in den strijd met dien lijdelyken moed der volharding en koelbloedigheid volstaan kan, die algemeen het deel der menschen is, of door ondervinding en gewoonte verworven wordt, zonder die onverzaagdheid en dapperheid te behoeven, die de strijd met het blank geweer vereischt.

Men heeft de overtreffende waarde van het hand-geweer, in gevallen waarin het vuur-geweer zijne werking niet kan doen, zoo als in de gevechten van nabij, in den nacht of op plaatsen die het juist doeltreffen verhinderen, wel niet miskend; doch hetzelfde wordt daarbij als een onmisbaar hulp-wapen, in de meeste gevallen, slechts eene ondergeschikte plaats aangewezen, en treedt dan, als bajonet en sabel der ruitery, in deszelfs regten.

Het is dus de verbetering van het schiet-geweer, 't welk de hoofd-aandacht moet inroepen, en evenwel is men — ondanks de menigvuldige pogingen tot verbetering — er nog ver af, de uiterste en mogelijke grenzen van verbetering te hebben bereikt. Teregt baart dit bevreemding, en niet minder doen dit de ver uiteenloopende gevoelens, en de wijze waarop men de verbeteringen getracht heeft te bewerken. Er is nogtans maar ééne waarheid, en het is dus over-

waardig de oorzaken na te sporen, welke tot de verschillende afwijkingen in denkbeelden aanleiding gegeven, en alzoo het verkrijgen van voldoende uitkomsten in den weg gestaan hebben.

Wij vinden dezelve vooreerst in de veranderde strijdwijs, welke niet meer in verband staat met het wapen, en van dit met gene; ten anderen moeten wij zulks toeschrijven aan het voorbij zien van den werkelijken toestand van den soldaat in het oogenblik van gevecht, en van de onderscheidene omstandigheden waarin het geleverd wordt, waardoor eene menigte verbeterings-voorslagen zijn voortgebracht, die de proef der werkelijkheid niet konden doorstaan.

Behalve de verbetering in sterkte en duurzaamheid van het vuur-wapen, heeft men deszelfs uitwerking op tweederlei wijze getracht te vermeerderen: door juist en door snel te vuren, en daar beide zich bezwaarlijk lieten vereenigen, zoo is het laatste lang de hoofd-strekking gebleven. In de veldslagen van *Frederik de Groot*e en zijne door geheel Europa gevolgde taktiek, zien wij het gezwindvuur in massa ten grondslag aangenomen, ten einde door de menigte van kogels het gemis van juistheid op te wegen. De strijdwijze was in lange uitgestrekte liniën, op drie gelederen, ten einde, door gelijktijdige losbranding, het meeste vuur voort te brengen. De eene partij bepaalde zich gewoonlijk tot verdediging, en zocht eene stelling op beheerschende heuvels, zoo mogelijk achter engten of hinderpalen, die de aanvaller onder bereik van het geweervuur moest doorgaan. De verdedigende stelling werd als de gunstigste voor het geweervuur beschouwd; want, daar de aanvaller zich niet te zelfder tijd bewegen en vuren kon, zoo stond hij hierin tegen den standhoudenden, die onophoudelijk vuurt, achter. De hoofdzak was, zoo spoedig en met zoo weinig verlies mogelijk het aanvalspunt op den geweervuurs-afstand te naderen, en hier nam nu het gevecht, zonder andere voorbereiding dan eenige kanonschoten, aanvang, met zoo snel mogelijke losbrandingen, tot dat degeen die het meeste verloren of zijne patronen verschoten had, zijne plaats aan een of meer bataillons uit de tweede linie inruimde, die het gevecht hervatteden of voortzetteden. Met troepen, eens in het vuur gewikkeld, was geen verder manoeuvreren mogelijk; het was slechts, voornit of terug. Had de aanvaller zijne magt op eene gegevene plaats weten te versterken, zoo kon de verdediger zulks door het te hulp aanvoeren van andere troepen opwegen, indien, namelijk, de aanvaller hiertoe den tijd gunde; deze moest daarentegen eene spoedige beslissing pogen te bewerken, hetzij door een overmagtig vuur, of door de aanvallen der ruitery. Deze had te dien tijde eene veel beslissender werking dan thans; want, eenmaal met een zeker getal door de vijan-

delijke linie gebroken zijnde, koste het verslaan van deze lange dunne liniën haar weinig moeite. Thans heeft dit alles een geheel ander karakter verkregen. Niet meer dan een klein gedeelte wordt aan het gevecht besteed, maar door grootere massa's ondersteund, welke zich bataillongewijze in *quarré's* vormen, zoodra zij met den aanval door de ruitery bedreigd worden, die niet dan met groote inspanning en opoffering tegen enkele bataillons slagen kan en dan alleen nog met medehulp van het geschut. Hierdoor ziet de ruitery zich thans doorgaans verplicht, zonder, gelijk vroeger, de beslissing daar te stellen, na eenige afzonderlijke voordeelen terug te gaan. Over en weér overzag men vroeger ten naasten bij elkanders strijdkrachten, zonder de eens gemaakte schikkingen aanmerkelijk te kunnen veranderen; dewijl, wanneer men eens in het vuurgevecht gewikkeld was en de troepen gedeploijeerd waren, deze door de daarop volgende verwarring en het wederkeerige verlies niet beschikbaar of tot bewegingen in staat bleven. Het vuurgevecht duurde met toenemende spanning voort, tot dat het wijken of de uitputting van patronen de eene partij deed afdeinzen. Voor hem die alsdan ter plaatse nog spaarbenden overig had, of een troep ruitery op de in wanorde gebrachte benden kon afzenden, was gewoonlijk de slag gewonnen. Het hoofdpunt was toen, beslissende schikkingen en bewegingen voor en tot den kamp te maken — niet gedurende denzelfden; voorts spoedig en zeker op het beslissende punt de overhand te verwerven. Men zette alzoo bij elk gevecht, zonder voorbereiding, alles op het spel, om *va tout* te spelen.

De zamengeraapte hoop van soldaten kon alleen door de strengste krijgstucht in de gelederen te zamen gehouden doch niet aan zichzelf overgelaten worden; de eenige voordeelige en voor hen geschikte strijdwijs was het vuur; en daar van hunne tref-zekerheid, door weinige afrigting en geklemde stelling in de gelederen, weinig te verwachten was, bleef tot de bevordering der uitwerking van hun geweervuur niets anders over, dan hetzelfde de meest mogelijke snelheid te geven; daarheen strekte zich ook de geheele verbetering der geweren en de oefening der manschappen uit, en hierin bragt men het, vooral bij de Pruisische infanterie, tot eene aan het ongeloofelijke grenzende snelheid.

Men zag daarbij echter de ware betrekking van oorzaak en werking van het schiet-geweer en den zoo gewigtigen invloed der grondgesteldheid over het hoofd; dezelve wordt bepaald door het aantal der schutters en de grootte van het doel, de dekking welke de grond tegen den afgeschoten kogel verleent, de bekwaamheid van den schutter en de volkomenheid van het wapen. Toenmaals wist de vuur-taktiek hiervan geene vruchten te trekken,

daar zij slechts voor eene eenzijdige aanwending vatbaar was.

De onmogelijkheid om de nieuwe krijgsbenden de werktuigelijke vorming tot het linie-gevecht te geven, bragt dat in verspreide orde voort, en dit deed van zelve op het te nut te maken der voordeelen denken, die de grondgesteldheid en de schietkunst aanboden. Het terrein begon eene groote rol te spelen; in plaats van een open terrein, werd een bedekt en doorsneden gekozen, en met eene menigte enkele schutters, in uitgestrekte orde, bezet, die zich zoo veel mogelijk bedekt trachtten te houden. Deze, verdedigden in eene geringe hoeveelheid, het front der stelling; de overigen namen hunne plaats op eenen afstand, zoo veel mogelijk aan het gezigt en het vuur onttrokken, tot ondersteuning of aflossing, tot versterking of aanvallend voorrukken, en zoo duurde de kamp om de gewichtigste terrein-punten voort; terwijl bosch en woud, heggen, holten, sloten, heuvels, en vooral dorpen en kastelen, enz., het eigenlijk tooneel voor deze vechtwijs opleverden.

Op gelijke wijze rukt de aanvaller voort, voorafgegaan door eene menigte tirailleurs, die zich ieder terrein-voordeel tot hunne dekking en vuur-werking te nut maken, en de massa van hunne aanvals-troepen, zoo wel als derzelve stelling, aan het vijandelijk oog en vuur onttrekken, tot dat het oogenblik daar is, om den vijand door eenen beslissenden overmagtigen aanval, van het gewichtigste punt te verdringen, en daardoor zich den weg ter overwinning te banen.

Natuurlijk ontstaat om het bezit dezer punten een hardnekkig en langdurig gevecht, daar men wederzijds hetzelfde, met slechts een gedeelte der troepen, voortzet, en zoo lang mogelijk zijne reserven terug houdt; wijl hij, die eene sterke reserve heeft weten te besparen, ook in staat is om den strijd te vervolgen, — welken de andere, uit mangel van versche strijdkrachten, moet opgeven, en, zoo wel hierdoor als door verlies van een gewichtig punt, in de verplichting komt om in den nacht zijne stelling te verlaten, wijl hij zich niet sterk genoeg gevoelt haar den volgenden dag te verdedigen.

Alle veldslagen, alle gevechten in de laatste tijden, zoo als die van Grosz-Görschen, Leipzich, Craon, Ligny, Quatre-Bras en zoo vele andere, gelijk vroeger die bij Austerlitz, aan de Moskwa, enz., zijn in dezen geest geleverd. Bajonet- en kavallerie-aanvallen geschieden slechts met kleinere afdeelingen, tegen enkele punten en met een ondergeschikt, niet met een algemeen doel; doorgaans leverden zij ook slechts onvolkomene uitkomsten op. Zoo kon de kavallerie-aanval van *Blücher* in den slag van Jena en Auerstadt (1806) de kans evenmin doen keeren als die bij Grosz-Görschen, welken de duisternis en een

hollen weg deed mislukken. Zijn kavallerie-aanval met slechts 3 regimenten te Ligny, was eene zwakke en onbeslissende noodweer tegen eenen zwakken aanval, die van zelve tot staan kwam, ondanks de mislukking van dien der Pruisische ruitery.

Met deze nieuwe strijdwijs verdwenen bijna geheel de taktische pogingen, die de vroegere veldslagen van groote veldheeren kenschetsten; die namelijk om den vijand op het beslissend sleutel-punt (vaak eerst na den gewonnen slag als zoodanig aangenomen) met overmagt aan te vallen, en aan zijne verdrijving van daar de overwinning te knoopen. Wel is waar, dat wij in de nieuwe tijden soortgelijke hoofd-maatregels zien gebruiken, maar altijd na langdurige inleiding door tirailleur-gevechten, terwijl zij doorgaans mislukten, wanneer deze voorwaarde *sine qua non* verzuimd werden.

Bij Bautzen ging *Ney's* aanval tegen *Barclay*, den tweeden dag, dien van de beslissende bestorming der hoogten van Kreckwitz, vooraf. Zoo beslisten bij Dresden de beide nadrukkelijke vleugel-aanvallen van *Napoleon*, terwijl eene kleine magt zijn centrum verdedigde. Den 16den October was hij bij Leipzich door zijn' hoofd-aanval tegen het centrum van het Boheemsche leger op het punt van te zegevieren, terwijl dien van *Schwarzenberg* ten eenemale mislukte. Bij Ligny wilde *Napoleon* de Pruisen in de zijde en den rug aangrijpen; de gewenschte uitkomst faalde echter, doordien *Ney* te Quatre-Bras gestuit werd. Te Waterloo moest zijn hoofd-aanval den Engelschen linker-vleugel in eens overhoop werpen; het doel mislukte, vooral omdat de aanval niet genoegzaam door het vuur-gevecht was voorbereid, en la Haye Sainte bestendig door de Engelschen werd gehandhaafd, en deze door het terrein begunstigd, door de verwachte Pruisische hulp aangemoedigd, met voorbeeldelooze standvastigheid hunne stelling verdedigden.

Wij zien verder, dat zoodanige hoofd-aanvallen en slagorden, in den geest der oude vuur-linie-taktiek, zonder verband met het tirailleur-stelsel en voorbereiding door deszelfs vuur, doorgaans eene ongelukkige uitkomst hadden, waardoor zij een treffend bewijs opleverden van de voorregten der nieuwe vuur-aanwending boven de voormalige.

Dus zagen wij de Spaansche troepen, in alle geregelde veldslagen, waarin zij zich volgens de school van *Fredrik* plaatsten, met ontzettend verlies, het onderspit delven, ter oorzaak de Franschen hen in het voorbereidend tirailleur-gevecht tot wankelen bragten, en daarop door een massa-aanval van storm-kolommen en ruitery ten eenemaal overhoop wierpen. Zoo werden de, de oude taktiek huldigende Russen, ondanks hunne bewezene dapperheid, bij Zurich en in Noord-Holland (1799), met ontzettend verlies gesla-

gen; zelfs de Franschen betaalden met bloedige nederlagen, de afwijkig van de door hen zelven geschapene strijdwijs, zoo als *Reinier*, in Italië bij St. Euphémie; en in Spanje, te Talaveyra; en op zoo vele andere plaatsen waar zij ten onmiddellijken aanval en tot snelle beslissing hunne storm-kolommen deden aanrukken, zonder alvorens door tirailleur-vuur den vijand eenigzins in verwarring gebragt te hebben. Deze voorbeelden leveren het onbetwistbaar bewijs, dat geen gunstig gevolg tegen geregelde slagorden is te hopen, wanneer de schok der aanvals-massa's niet door de uitwerking van het vuur der tirailleurs is voorbereid, hetzij dat deze uit infanterie zijn zamengesteld, hetzij dat de aanval door kavallerie geschiedt, zonder door bijhebbend geschut den vijandelijken samenhang te hebben gebroken. De mislukte aanvallen der Fransche ruitery (die zulke schitterende gevolgen in Spanje hebben gehad) op de Oostenrijksche massa's te Eslingen (1809), op de Russen bij Krasnoi (1812), en op de Engelschen quarrés te Waterloo, hebben *Napoleon* sedert den stelregel doen uitspreken: dat zij, nog minder dan de infanterie, de medewerking van het geschut kan missen! Artillerie is voor haar een even onontbeerlijk wapen als karabijn en pistolen.

Het schietgeweer verleent groote voordeelen aan den verdediger, die op eene gunstige grondgesteldheid den aanvaller afwacht, daar deze, al den tijd dat hij in het werkzaam bereik van 't vijandelijk vuur voort rukt, aan hetzelfde bloot gesteld is, zonder het eveneens te kunnen beantwoorden. Indien hij het niet beantwoordt, zoo zal hij daardoor aanmerkelijke verliezen lijden; terwijl indien hij zich onderweg daartoe ophoudt, hij dit met veel nadeel doen moet, daar hij zich geheel bloot moet geven, terwijl de standhoudende gedeeltelijk kan gedekt zijn. Alleen dan kan hij voordeelen behalen, wanneer hij eene aanmerkelijke overmagt aanvoert, of dat zijne vuur-wapenen op grooteren afstand zich werkzaam betoonen.

De mislukking van beslissende hoofd-aanvallen, in de laatste tijden, schijnen vooral te moeten afgeleid worden: 1°. Van de verbetering der vuur-wapenen, en hun beter en meer doelmatig gebruik. 2°. Van de gepaste te nut making van het tot verdediging geschikt terrein. 3°. Van de gelijkheid der zedelijke waardij van de onderscheidene krijgsvonden.

De aanvaller betaalt de overwinning in die mate duurder, als hij dezelve spoediger zoekt te verkrijgen. Daarom verwerft ze, wel langzamer, doch zekerder en met minder verlies, hij die in den aanval van het schiet-geweer en van de terrein-voordeelen gebruik weet te maken. In de groote materiële verbeteringen liggen de oorzaak van het verschillend karakter die de latere gevechten van de vroe-

gere onderscheiden, terwijl zij de verplichting tot eene langzamere doelnadering, en het gevaar van eene verhaaste poging tot beslissing, deden kennen.

Ondanks alle volmaking der schiet-geweren beslist echter hare werking, door het aantal der getroffen vijanden, nog geenszins den slag. Immers is derzelve getal 1° in evenredigheid der onbeschadigden doorgaans onaanmerkelijk; 2° dikwerf is het verlies des overwinnaars het grootste.

De verbondenen verloren te Gros-Görschen $\frac{1}{3}$, bij Bautzen $\frac{1}{5}$, te Dresden $\frac{1}{5}$, bij Hanau $\frac{1}{5}$, en trokken overal terug.

Reinier verloor bij Gros-Beeren $\frac{1}{5}$, en hierop gingen nog twee andere Fransche korpsen terug.

Napoleon verloor te Leipzig (16 October) $\frac{1}{5}$, en besloot hierop ten aftogt.

De grootste verliezen van enkele korpsen waren dat bij Dennewitz: het Taucenziensche korps verloor daar 3000 van 12,000 man; — bij Mockern, dat van *York*, 5508 van 21,129 man, en dus ongeveer $\frac{1}{4}$.

Te Bautzen verloren de verbondenen, van 96,000, 12,000 man; de Franschen verloren daarbij 26,000 van 148,000 man; de evenredigheid tusschen de beide strijdende partijen van 20 tot 30, veranderde alzoo na den slag als 21:30, en echter moesten de verbondenen aftrekken.

Niet het verlies dat geleden is, niet de geëindigde, maar de aanstaande kamp doet over de uitkomst en het lot des strijds uitspraak; want het is niet zijn verlies, maar zijn overschot en dat van zijne tegenpartij wat de veldheer berekent, daarbij rekenende de gunstige of ongunstige betrekkingen wegens terreinen en aftogt, om de kansen voor het volgende gevecht te wikken en te wegen. De troepen wijken niet wegens het ondergane, maar wel wegens het bedreigde verlies; want hetgeen wat viel, geldt bij hen alleen als maatstaf wat zij hebben te wachten.

Gevoelen nu beiden, dat het vuur-gevecht eigenlijk geene beslissing voortbrengt; begrijpt de bevelhebber dat het zijn belang is, de troepen te sparen, omdat in den avond van den dag der overwinning nog geen vredes-verdrag gesloten wordt, terwijl de troepen van hunne zijde niet doelloos groote gevaren zullen opzoeken; zoo volgt hieruit, dat de werking van het schiet-geweer, in het algemeen, zeer onbeduidend zijn moet gelijk zulks dan ook de ervaring staft. Te Leipzig deed de Fransche artillerie, den 16den October, 84,000 en den 18den 95,000 kanon-schoten; de geallieerden verloren den 16den, 18den en 19den October 45,000 man; was deze uitkomst alleen door het kanon-vuur bereikt geworden, dan had van vier schoten één getroffen, — reeds eene geringe werking; maar behalve de sabels van 27,000 ruiters, hadden 130,000 infanteristen daartoe medegewerkt. Rekenen wij nu slechts dat 100,000 man den

16den en 18den werkzaam waren, en dat ieder man 60 patronen op elken dag verschoten heeft, zoo vinden wij 12 millioenen schoten. En nemen wij aan, dat het aangehaalde verlies alleen door het geweer-vuur veroorzaakt is, zoo geven 266 schoten één treffer. Bezwaarlijk zullen de Pruisische wapens grooter werking dan de Franschen hebben voortgebragt.

Van waar deze geringe werkzaamheid, indien de wapens verbeterd, de soldaten in het doeltreffen geoefend waren? Wijl men voor de doeltreffende op te aanmerkelijke afstanden stond. Men verwachtte niet dat zulks voortaan beter zal worden in acht genomen; want, wanneer men al op werkzamen afstand het gevecht wilde aanvangen, zoo staan de verlies-kansen weder gelijk. Elk bevelhebber houdt de sparing zijner eigene troepen bovenal in het oog, en dit meer waard dan een gelijk aantal vijanden te vellen. Geleverde gevechten verleenen alleen in die maat de zege, als men in staat is nieuwe gevechten aan te vangen, terwijl de hoofdregel is: de in het gevecht gebragte troepen zoo lang mogelijk er in te handhaven; derhalve ziet de bevelhebber zich dikwerf genoodzaakt, een onwerkzaam gescht-gevaarte, niet slechts te dulden, maar zelfs te gelasten; vooral moet verminderde strijd lust en geestdrift het naderbij rukken verhinderen, en deswegens zullen alle vrede-lessen, om slechts op juisten afstand te schieten, bij het eerste kanonschot als kaf voor den wind verdwijnen.

Overeenkomstig het ontwikkelde karakter van het hendaagsche vuur-gevecht, wordt de eigenschap van het infanterie-geweer bepaald, welks volmaking eene zekere meerderheid in het vuur-gevecht moet geven. Deze hoofdeigenschap is niet, gelijk vroeger, in het snelvuur gelegen, maar te zoeken, in het doel dat men moet trachten te bereiken, op de grootst mogelijke afstanden het zekerste te treffen.

Onmisbaar is in sommige gevallen het snel schieten, zoo als bij bajonet-aanvallen, bres-verdedigingen, enz., edoch het snel vuren is reeds tot zulk een' hoogen trap gestegen, dat men alleen tegen deszelfs teruggang behoeft te waken; tot volkomen afwijzing van alle ruiteraanvallen is het voldoende bevonden; hiertoe heeft het ledige quarré aanmerkelijke voordeelen boven het volle in meerdere vuur-voortbrenging, welk gemis echter bij dit, den meerderen weerstand der overige zeer te ontmoet komt. Men moet tevens bekennen, dat, indien het al bezwaarlijk is om de standhoudende massa uiteen te drijven, dezelve echter weinig individuele weerstands-kraft met de bajonet bezit, wegens het gepakte gedrang, indien de ruitertij slaagt in te dringen.

De volmaking van het infanterie-geweer moet dus daarin bestaan hetzelfde op verre afstanden juist te doen

treffen. Hiertoe moeten onderscheidene zaken mede werken, welke wij nader zullen onderzoeken, en hieraan moet het snel vuren ondergeschikt worden.

Volgens ons inzien moet dus het volkomenst gevormd geweer de hoedanigheid bezitten van op aanmerkelijke afstanden juist te treffen, en tevens, schoon hieraan ondergeschikt, in die gevallen, waarbij snelle herhaling der losbrandingen vereischt wordt, de mogelijkheid aanbieden zulks zoo spoedig mogelijk te doen, namelijk op korte afstanden.

Het grenspunt van beide wordt echter bepaald door fysieke omstandigheden, die men niet voorbij mag zien, zonder dat de uitwerking vermindert. Dus moet men daarbij de natuurlijke, uit de organisatie voortspruitende, hoedanigheden van het gros der menschen ten grondslag nemen, en hiernaar de inrigting der wapenen wijzigen; terwijl zulks ons den maatstaf van den uitersten trap van uitwerking verleent, waartoe men die der vuurwapenen kan verwachten, te brengen?

Met de vermeerdering van den afstand neemt, in dezelfde reden, de gezigtshoek of schijnbare grootte der voorwerpen waarmede zij zich in het oog vertoonen, af; nu is het alleen niet voldoende dat een kogel met de vereischte kracht zekeren afstand bereiken kan, maar het voorwerp moet, overeenkomstig deszelfs uitgestrektheid, zich onder zoodanigen gezigtshoek of grootte in het oog, en dus genoegzaam onderscheiden vertoonen, dat de doelpunten van het geweer (vizier en korrel), in deszelfs rigting geplaatst en gehandhaafd kunnen worden, zonder dat eenige onvermijdelijke bewegingen van het ligchaam dezelve verwrikken.

Te gewigtiger is deze bepaling, wanneer men daarbij voegt: dat de kogel-afwijkingen in eene evenredigheid toenemen met de afstanden, en ver overtreft degene welke, volgens eene moetkunstige progressie, plaats zou moeten hebben, en dat dus in dezelfde maat de tref-zekerheid afneemt.

Voegt men hierbij, dat de ademhaling, zelfs de polslag, en de gevolgen van elke eenigzins snelle beweging — om niet te spreken van alle gemoeds-aandoeningen in het gevecht — storende op de onwrikbare rigting werken; terwijl vooral de kracht-inspanning tot het aftrekken en de schok van het overslaan van den baan, de visierlijn van het doel doet afwijken; — zoo blijkt, dat deze gezamenlijke afwijkingen binnen de grenzen der schijnbare grootte van het doel moeten blijven, zal er eenige mogelijkheid bestaan om hetzelfde te treffen; voorts, dat dit een en ander ook de uiterste afstanden aanwijst, waarop men op enkele manschappen en op eenen troep moet vuren. Aanleg en oefening kunnen hierop eenen grooten invloed hebben; dus zal hij, die een scherp gezigt en eene vaste hand

bezit, op eenen grooteren afstand kleinere voorwerpen kunnen treffen, dan hij die deze eigenschappen mist; eveneens als de in de schietkunst geoefenden, een groot gedeelte der afwijkingen zal vermijden, welke bij den onervarenen plaats hebben.

Wat helpt het dus, dat men een geweer voor afstanden inrigte, waarop het oog niet onderscheiden kan, en de onvermijdelijke bewegingen de visierlijn niet vergund in de rigting van het voorwerp te blijven.

Niet alle manschappen zijn met dezelfde eigenschappen van aangeboren goed gezigt en aanleg begaafd, noch van gelijke geoefendheid, en het is het medium en de meerderheid, dat hierin, gelijk bij alle algemeen dienende inrigtingen, ten grondslag moet worden genomen.

Dit schijnt ons aan te wijzen, dat men voor den versten afstand diegene moet aannemen, waarop men een voorwerp van omstreeks 6 voeten of eene manslengte hoog en breed, nog behoorlijk onderscheiden en ten doel nemen kan; terwijl men als vuurschoots-afstand dien bepaalt, op welken een goed schutter een doel van gelijke hoogte en $\frac{1}{3}$ breedte, met eenige waarschijnlijkheid van treffen, kan beschieten.

Eveneens heeft de snelheid van schieten haar perk, namelijk dat, waarin een wel geoefend man zijn geweer regelmatig en goed kan laden, en hetzelfde niet zoodanig verhit wordt, dat het aan de behandeling zich onttrekt, of de herlading groote zwarigheden tegenstelt, of wel dat de inrigting tot versnelling der losbranding met die van juist treffen in strijd is. Beide deze hoedanigheden schijnen niet onmogelijk te vereenigen, en wij geloven dat het allezins mogelijk is een geweer te vervaardigen, vatbaar om zoowel nauwkeurig op verren afstand, als snel in meerdere nabijheid, te worden losgebrand.

Zoodanig geweer belooft groote voordeelen, door meerdere juistheid op grooteren afstand, tegen de min volkomene geweren thans in gebruik, daar de meerdere trefzekerheid het in dezelfde voordeelige betrekking plaatst, van een goed tirailleur-stelsel tegen een vijand die het gebruik van verspreid vechtende infanteristen niet kent, of geslootene troepen aan deze tegenstelt; want, ofschoon de enkele tirailleur wel geene beslissing geeft, zoo wordt zijne hem als weerloos in handen geleverde partij afgemat, weerdhouden om de beslissing te zoeken, ontmoedigd en langzamerhand vernield. Inderdaad leert de ondervinding, dat niets meer de zedelijke kracht van een troep ontzenuwt, dan wanneer hij door de vijandelijke kogels op eenen afstand getroffen wordt, waarop de eigene losbrandingen hem geen nadeel kunnen toebrengen en vruchteloos blijven.

Men moge tegen dit streven naar verbetering aanvoeren, dat zulks door andere magten nagevolgd zal worden

en dus weder alles gelijk gesteld wordt. Zulks is echter, volgens den algemeenen loop der menschelijke zaken, dan eerst te wachten, wanneer gevoelige nadeelen eene dure les hebben gegeven, en intusschen heeft de voorganger reeds aanmerkelijke voordeelen ingeogst.

Wij hebben gezien, welke eigenschappen een goed infanterie-geweer zou behooren te bezitten, en zullen thans overgaan om te overwegen, welke verbeteringen aan de thans gebruikelijke, zoude kunnen worden gemaakt, die, zonder eene geheele verandering van het geweer te vereischen, hetwelk onmetelijke kosten zou veroorzaken, hetzelfde echter eene vermeerderde uitwerking zou verschaffen. Wij zullen daarbij ons vooral tot diegene bepalen, welke als de hoofdvormen bij de Europesche legers kunnen worden aangemerkt, namelijk het Pruissische en Fransche, welke, met eenige meer of min aanmerkelijke wijzigingen, bij de infanterie der meeste legers op het vaste land zijn nagevolgd.

Het eigendommelijke verschil tusschen het Fransche en Pruissische geweer is in den vorm van den laadstok en in derzelve zundgaten gelegen. De laadstok van het eerste, van eene kegelvormige gedaante met een dik boven-einde, eischt dat hij, bij het laden, omgekeerd wordt om de patroon aan te zetten, zoo ook om hem weder op zijne plaats te brengen; de Pruissische, van eene meer cilindervormige gedaante, behoeft deze omdraaijing niet, even als deszelfs trechtvormig zundgat het storten van kruid op de pan onnoodig maakt, daar dit er van zelve inloopt, terwijl het kleiner rolvormige Fransche zundgat, tot het afzonderlijk opstorten van zundkruid verplicht. Het kenmerkend streven bij de inrigting van het Pruissische geweer is op versnelling van het vuur gerigt, waarin het ook het Fransche overtreft, en inderdaad eenen trap heeft bereikt, welke men als de hoogste kan aanmerken. Alle voorstellen om deze snelheid nog te vermeerderen, schijnen dus als overdreven aangemerkt te moeten worden, en in geenen deele tegen de daarmede verbondene nadeelen te kunnen opwegen. De verbeteringen derhalve behooren meer het juist treffen op verren afstand, dan wel het overhaast schieten ten doel te hebben. Daar nu hiertoe een juist en gemakkelijk doelen behoort, zoo valt het eerst onze aandacht op

1°. Het visier of achterste doelpunt, hetwelk aan de militaire geweren volstrekt ontbreekt, daar de glinsterende bolronde vlakke van de staartschroef dezen naam niet kan worden gegeven. Het is hierbij, zelfs voor den besten schutter, bijna onmogelijk, om het oog juist achterwaarts van de verlenging der visier-linie te brengen en te handhaven, terwijl men deze op het doel rigt en haar volkomen in het midden en over het hoogste metaal tracht te doen heenloopen. Bijna nog zwaarder dan het

vinden van het midden en het vermijden van zijde-afwijkingen, is dat van die in de hoogte en het juist plaatsen van het oog op de vereischte hoogte, boven de achterzijde des loops, hetwelk door de slikering van dezen nog aanmerkelijk toeneemt. Indien men dus al niet van het algemeen als schadelijk erkende blank houden der loopen wilde afgaan, zoo zou eene donkere kleur van het visier, hetwelk wij als onmisbaar beschouwen (1), dit nadeel grootendeels wegnemen en het doelen zeer bevorderen.

Onwedersprekelijk is de op ervaring gebouwde regel: dat men niet te veel de werktuigelijkheid der handelingen van den soldaat, tijdens het gevecht, kan bevorderen, als waarin zijne oplettendheid door te gewichtige aandoeeningen wordt afgeleid, om van dezelve veel te kunnen verwachten. Bijna automatisch is het gebruik van zijn wapen, wanneer de vijandelijke kogels rondom hem suizen, het is dus van het hoogste belang, dat de inrigting van zijn geweer het doelen hem — bijna zonder het minste denken — wordt gemakkelijk gemaakt. Een eenvoudig vast visier zou dit in eene hooge maat bevorderen.

2°. De vizier-korrel heeft, voor het juist doelen, eene hoogst nadeelige inrigting, door zijne plaatsing op den beweegbaren boven-band, en nog meer door zijnen vorm; zijne hoogte veroorzaakt dat het geweer eigenlijk geenen, of slechts op zeer korten afstand bestaanden visier-schoot hebben kan. Is het doel slechts eenigzins verwijderd, zoo kan men de boven-scherpte niet tot doelrigting op het voorwerp gebruiken, maar moet hiertoe het midden van zijne grondvlakte bezigen. Zeer moeilijk moet het vallen, om den voet van den korrel, door welken men niet kan heen zien, juist door midden te verdeelen en dit punt op het doel te rigten.

De onderzijde van den korrel is $\frac{3}{8}$ duim (Rijnl.) breed, deze zelve van gelijke hoogte; dien ten gevolge worden op de afstanden, welke men ter losbranding kiest, driehoeken van toenemende uitgebreidheid, die het doel bedekken, gevormd, en wel op

50 passen	5 dm.	45" (Rijnl.)
100 "	10	— 91 -
150 "	16	— 36 -
200 "	21	— 82 -

(1) Wordt dit bij eene veel volmaakter jager-buks onmisbaar geacht, zoo kan het bij de onvolkomer gevormde infanterie-geweren nog veel minder worden ontbeerd, indien men slechts eenige mogelijkheid van treffen wil verwachten. De klep- en schuif-vizieren zijn, hoe voortreffelijk ook tot juist schieten, te kunstmatig samen gesteld om ze bij de gewone geweren te bezigen, en voor deze schijnt een vast visier met een schuifplaatje volkomen de behoefte te voldoen. Zoodanig als dat is waarvan de kolonel *Geisweit van der Netten*, in zijn werk over de schietkunst, de afbeelding en beschrijving heeft gegeven.

zulks zou vereischen, dat, indien men op alle afstanden vol korrel moet nemen, dezelve slechts van geringe afmeting vervaardigd mag zijn.

De plaats van den korrel zou gepaster zijn op 4' van den tromp, binnen de opening van den boven-band op den loop zelve, waarbij deze band gemakkelijk over den zelve heen geschoven kon worden.

3°. Een gepaste natuurlijke verhoogings-hoek, wijl die van den voet van den korrel slechts eene kunstige is, wordt dus allernoodzakelijkst, wijl alle schoten, op afstanden verder dan het vizier-schot, zeer onzeker worden, doordien de tromp, welke men verplicht wordt te verheffen, het doel meer of min voor den schutter bedekt. Daarentegen valt het gemakkelijker op afstanden binnen het vizier-schot, op punten aan te leggen, die van $\frac{1}{2}$ —2 voet onder het doelpunt zich bevinden, daar men dit steeds in het oog behoudt.

Het doelen op den vizier-schoots-afstand is zeker het gemakkelijkste, het bepaalt den natuurlijke verhoogings-hoek. Deze behoort zoodanig te zijn, dat men dien afstand tot vizier-schoots-wijdte aanneemt, welke, volgens de ondervinding der laatste jaren, gewoonlijk tusschen onze en de vijandelijke tirailleurs plaats had, en deze schijnt niet veel minder dan 195 ellen (300 passen) te zijn; daar, bij bosch- en dorp-gevechten, die hen eene goede dekking verleen, geen vaste regel kan aangenomen worden.

Genomene proeven hebben de volgende uitkomsten gegeven, wegens het dalen van den kogel beneden de verlenging van den as der ziel, tot op 200 passen (150 ellen), waarbij van een Pruisisch geweer werd gebruik gemaakt, en dit met de gewone patronen met alle voorzorgen werd geladen; men deed het op een stander rusten en schoot het zeer voorzigtig af. De uitkomsten zijn het middel-getal uit 15—20 schoten. Op de afstanden van

50 100 150 200 passen.

onderging de kogel eene

daling onder de verlenging

van deze as $1\frac{1}{2}$ $8\frac{1}{2}$ $18\frac{1}{2}$ 40 dm. (Rl.)

Verheffing derzelve boven de verlengde ziel-as,

indien de visier-schoots-wijdte op 200 passen in-

gerigt is $8\frac{1}{2}$ $11\frac{1}{2}$ $11\frac{1}{2}$ 0

aldus boven de visier-linie 1 vt. hetwelk wel te schatten is op 150—200 passen. Bij eene op 300 passen inge-

rigte vizier-schoots-wijdte, waarop wij aannemen dat de kogel 96° is gedaald, verkrijgt men, in plaats der vorige verheffing boven de visier-linie, op de navolgende afstanden op 250 300 pass.

80 96 " 16 32 48 64 dm.

Verheffing van de kogel boven deze visier-lijn . . . 0 8 $\frac{1}{2}$ 14 $\frac{1}{4}$ 25 $\frac{1}{2}$ 29 $\frac{1}{4}$ 24

Is het al eenigzins ongemakkelijk, om op 100 en 200 schreden 2 voeten, en op 150 zelfs 2 $\frac{1}{2}$ voet onder het doelwit te houden, zoo is het daarentegen onmogelijk om met het Pruisische geweer op 300 passen op een vijand te doelen, daar met hetzelfde de verlengde ziel-as, op dien afstand, 20 dm. boven de visier-lijn verheven is, zijnde de kogel alsdan 76" = 6 vt. 4' onder de visier-lijn gedaald; namelijk, men moet dan, even zoo veel boven het doelpunt aanleggen; aldaar bevindt zich de doorschijnende lucht, terwijl de tromp bij dezen toevalligen aanslag den romp des vijands bedekt, en dus het doelen onmogelijk maakt.

Men beweert dat de Franschen met hunne geweren, die in verhoogings-hoek met de Pruisische overeenstemmen, in 1813—15 meestal te hoog hebben geschoten, maar behalve dat men hierop wel niet genoegzaam zal hebben gelet, en meer het gehoor, door de fluitende kogels, dan het gezigt, wegens de te kort treffende op den grond, aangedaan is geworden, zoo gelooven wij dat zulks door gebrekkig aanleggen, gepaard met den vorm van het geweer, is te weeg gebragt.

De ongeoefende man houdt, indien hij al doelt, zich te vreden, om het voorste doelpunt, de korrel, alleen in de rigting van het voorwerp te brengen, zonder ter zelfder tijd het hoofd genoegzaam op den kolf te buigen, en zijn oog tevens in de rigting van vizier en korrel te brengen; als waarvan de geweldige wang-stooten van den kolf hem afschrikken. Hierdoor neemt hij van zelf op kortere afstanden de rigting te hoog. Op aanmerkelijke afstanden kunnen daardoor kogels regtstreeks het doel hebben getroffen, die anders te laag zouden gevallen zijn, wanneer men overeenkomstig de inrigting van het geweer had aangelegd, vooral wanneer het kruid in de patronen deszelfs kracht had verloren. Wij herinneren hierbij, dat bij de Fransche armee een groot getal soldaten in de gevechten tegen de Russen — bij welke het werktuigelijk aanleggen op den halven man algemeen werd geleerd en aangenomen — in de beenen gekwetst waren.

4°. De laadstok, zoodanig als die der Pruisische geweren is, is zwaar, en de middellijn van het onder-einde, waarmede de kogel nedergedrukt wordt, verre weg kleiner dan die der ziel; dien ten gevolge drukt dit zelden op het hoogere gedeelte van dezen, maar doorgaans zijdelings, zoo dat het eenigzins tusschen den kogel en de binnenzijde des loops beklemd wordt. Zulks vereischt meer kracht, er worden in den kogel vaak kuilen gestooten, en dezen eene onregelmatige gedaante gegeven, waaryan de nadeelige invloed op de kogelbaan algemeen bekend is.

Uit dezen hoofde verdient de dikke knop van den Franschen laadstok verre weg den voorrang, en zou zulks nog meer doen, indien deszelfs boven-vlakte, in plaats van convex of bolvormig, schotelwys zoodanig half rond was gevormd, dat dezelve met de opper-vlakte van den kogel overeenstemde; zeker veroorzaakt het omkeeren wel eenige vertraging, doch zulks schijnt bij wel geoefende manschappen van minder belang.

5°. Wegens de verkiesbaarheid van het conieke boven het cilindrieke zundgat verschillen de gevoelens zeer. Vóór- en nadeelen staan omtrent gelijk. Wat het kruid verspillen, bij het opschudden op de pan, betreft, dit zou, in zeker opzigt, tegengesteld kunnen worden aan de verminderde schootkracht, door het uitstromen van het kruidgas door het grootere conieke zundgat, vooral wanneer hetzelfde zich door uitbranden ver-groot. Het laatste zou misschien aanmerkelijk kunnen worden verholpen, even als andere onvolkomenheden waaraan dit wapen onderhevig is, en welke wij in het vervolg tot een bepaald onderwerp onzer nasporingen willen maken; wij voegen alleen hierbij: dat bij de onbetwistbare voorregten, die het trechtervormige zundgat ter vereenvoudiging en versnelling der lading bezit, hetzelfde met het ongemak gepaard gaat, die uit de geweldige uitstraling en het kruidspatten uit hetzelfde ontstaat, als ook de hevige wangstooten die den schutter ontvangt, welke hem doen schroomen om het aangezigt, tot behoorlijk doelen, op de kolf te buigen; zeker is het, dat onbeheerdigheid veel toebrengt om den terugstoot te vermeerdere-n, maar, ondanks alle geoefendheid, is het onmogelijk denzelfen zoodanig te verminderen, dat hij niet nadeelig werkt, wijl er buiten deze nog andere oorzaken bestaan, die de oefening niet kan wegnemen.

6°. Eene andere hindernis ontstaat door de topzwaarheid van het (Pruisische) geweer, welke zeer aanmerkelijk is, vooral bij eenigzins vermoeide en min sterke manschappen; dezelve veroorzaakt eene groote hindernis tot juist doelen, vooral met

7°. Het moeilijk aftrekken, hetwelk eene zoodanige kracht-inspanning vereischt, dat het onmogelijk is het geweer onverwikt in de doellijn te doen verblijven; dit kan niet weg genomen worden, door het voorschrift aan den soldaat gegeven, om niet lang te mikken, maar onmiddellijk af te trekken, zoodra hij het doel genomen heeft; want om bij den aanslag met gevolg te kunnen losbranden, worden zoo wel snellers, gelijk bij de buksen, als geoefende jagers gevorderd, en deze geschiktheid is in geen deele van de weinige schoten te verwachten, die de soldaat jaarlijks op den schijf doet.

Het is een volstrekt vereischte, dat de overgehaalde haan vast genoeg sta, om geen onwillekeurig afgaan te moe-

ten duchten. Bij de gewone infanterie-sloten is dit met geen gemakkelijkeren aftrek te vereenigen, terwijl tegen de mogelijke verbeteringen, door kunstmatiger inrigting, de daarmede gepaarde kostbaarheid en lichtere stoornis in de handen van den soldaat, aanmerkelijke zwaarheden opleveren; zoo als zulks onder anderen tegen de nieuwe Engelsche geweer-sloten wordt aangevoerd, waarbij de voet van het pandeksel zich over een rolletje, aan het einde van deszelfs veer, beweegt, en het inwendige een zoogenaamd ketting-slot, gelijk bij dat der jagt-geweren, is.

De top-zwaarheid zou grootelijks verminderen, indien steeds de bajonet niet meer bestendig op den tromp geplant, maar, daartoe doelmatiger ingerigt, als sabel gedragen werd, tot dat de omstandigheden vereischen dezelve op te steken, gelijk met de sabel-bajonetten der jagers gehandeld wordt.

8°. Alhoewel een klein verschil in de speel-ruimte misschien minder invloed op de juistheid van treffen heeft, dan men zich voorstelt, zoo is het nogtans zeker, dat, bij gelijke kruid-lading, de schoots-verheid geringer is bij eene aanmerkelijke dan bij eene mindere speel-ruimte, ten ware men zulks door eene grootere verheffing te gemoet komt, doch dit veroorzaakt eene meer verheven kogel-baan, en gevolgelyk minder tref-zekerheid. Die speel-ruimte verdient alzoo de voorkeur, waarbij de aanvankelyke snelheid en schoot-kracht het grootste is en de minste verheffing behoeft.

De mindere schootkracht bij grootere speel-ruimte is algemeen daardoor verklaard, dat een gedeelte van het kruidgas gelegenheid vindt nevens den kogel te ontsnappen; wij gelooven dat daarbij ook in rekening moet komen de mindere wederstand van den te gemakkelijk verplaatst wordenden kogel. Hierdoor wordt bij de trapswijze ontvlaming van het buskruid, deszelfs werking en vooral de veerkrachtige spanning van het kruidgas even zeer verminderd, welke laatste in evenredigheid van den tegenstand toeneemt, gelijk zulks de proeven van *Rumford* hebben geleerd.

Het blijft bewezen, dat vermeerdering van lading de schoten verder drijft, doch de ondervinding, toont tevens dat zulks bepaalde grenzen heeft, die niet kunnen worden overschreden; daar de schootkracht in dit geval slechts onbeduidende gevolgen oplevert. De aanvankelyke snelheid des kogels in den loop, heeft nog de nitwerking, dat zij de lucht-zuil in denzelfden, tegen den tromp, in de maat van deszelfs snelheid in de lengte, te zamen drukt, en deze in gelijke maat den kogel tegenstand biedt. Een snel en geheel ontvlammend kruid, moet in eenen langen loop eenen geweldiger weerstand ontmoeten dan een zwakker. Bij eene kleine lading schijnt dus de schoot-

kracht meer tegenstand van de oppervlakte des kogels te ontmoeten, terwijl bij eene sterkere, de ontvlaming in het voorste gedeelte van den loop plaats hebbende, deze, welke daar ter plaatse het zwakste is, wel eens tegen de uitzetting niet bestand zou kunnen zijn.

Dit is eene niet ongegronde vrees, welke men tegen alle wapenen moet koesteren, die van achter in de kamer worden geladen, en aldaar eene ruimere middellijn dan meer naar voren hebben, gelijk bij het geweer à la Robert, van *Lefaucheux* en bij de nieuwe getrokkenene Fransche wal-musketten plaats heeft. De kogel die eene grootere middellijn bezit, dan hij bij het doorgaan des loops behouden kan, wordt tot het doorgaan in den loop geweldig voortgeperst, en biedt een' zeer grooten tegenstand, welke nog ver die overtreft welke de kogel in eene getrokkenene buks tegenstelt. In deze heeft hij, bij het naar beneden drijven, reeds den vorm der trekken aangenomen, en beweegt zich bij het losbranden langs deze, als over eene schuinsche vlakke, terwijl hij aan de voortdrijvende kracht eenen tegenstand biedt, overeenkomstig de meer of mindere draaijng der trekken en derzelve diepte. Deze weerstand doet het kruid volkomener ontvlammen en het gas eene grootere spankracht verkrijgen, dan bij eenen gladden loop en eenige speel-ruimte, waarbij de kogel weinig weerstand ontmoet en met eene grootere aanvankelyke snelheid schijnt voortgedreven te worden; terwijl, bij eene aanmerkelijke lading van min spoedig ontvlammend buskruid, slechts een gedeelte van hetzelfde in den loop ontvlamt, in evenredigheid van deszelfs lengte en naar dat de weerstand van den kogel en de zamengepakte lucht daartoe den tijd verleent.

Het is op dit beginsel, dat de loop van een glad geweer, bij het gebruik van rollende kogels, eene mindere ijzer-dikte behoeft dan de getrokkenene wapens, waarbij dan ook in aanmerking komt, het verschil dat bestaat tusschen gewoon buskruid en deszelfs langzame ontvlaming door het steenslot, en dat hetwelk bij krachtig jagt-kruid en deszelfs oogenblikkelijke ontploffing door het slag-poeder bij percussie-wapenen plaats heeft. Hierdoor wordt ook de kruid-lading tot eene veel mindere hoeveelheid beperkt dan bij de gladde loopen, zelfs bij dezelfde kruid-hoedanigheid en ontvlammings-wijs. Men kan bij dezelve, tot vermeerdering der schoot-kracht, echter nog eene zekere hoeveelheid kruid aan de lading toevoegen.

Bij de geweren met eene ruimere kamer, volgt de kogel niet den reeds gebaanden weg, maar moet zich in de trekken insnijden; de groote tegenstand houdt denzelfden genoegzaam op, om de lading algeheel te doen ontvlammen en de spankracht ten uiterste te vermeerderen; bij eene vermeerdering der kruid-lading ontwikkelt zich deze

in het voorste gedeelte van den loop, waarop zij met zoodanig geweld werkt, dat bij de gewone inrigting deze haar niet zou kunnen weerstaan, wjl hij daar slechts eene ongenoegzame afnemende ijzer-dikte aan eene toegenomene kracht kan tegen stellen, waar hij eigenlijk eene vermeerderde ijzer-dikte behoefde; daar zulks nu niet mogelijk is, moet men de kruid-lading op het minimum vast stellen, en dit zelfs is niet zonder gevaar vermeld.

Bij het Pruisische leger is, de oefening in het schijfschieten gedurende een aantal jaren, als een hoofdpunt voor de vorming der infanterie aangenomen, en bij hetzelfde gelijke, ja bijna nog meer belang aan het juist, dan vroeger aan het snel vuren gehecht. Hiermede is al dadelijk na den ongelukkigen oorlog van 1806 aangevangen en steeds vlijtig voortgegaan. Ofschoon de nuttige gevolgen dezer oefening niet waren te miskennen, schijnt dezelve echter niet volkomen aan de verwachting voldaan en nog veel te wenschen overgelaten te hebben, zoo als het voorschrift voor de schiet-oefeningen (29 Mei 1817) duidelijk te kennen geeft. Hetzelve schrijft de oorzaak toe aan nog steeds onvolkomene oefening, en dringt op deze laatste ter verbetering, in de hoogste maat aan.

Hoe schijnbaar juist dit wezen mag, schijnen echter twee allergevigtigste oorzaken te zijn voorbij gezien, namelijk, het onderzoek nopens de onvolkomenheden van het geweer, en dat men ten algemeenen regel de oefening in het schijfschieten op veel korter afstanden heeft doen plaats grijpen, dan die waarop in den oorlog doorgaans het schut-gevaarte plaats heeft, aangezien slechts bij uitzondering, aan de beste schutters het doel-schieten op 130 à 200 passen en daarboven veroorloofd is geworden. Hadden de Pruisen vele ongeoeffende schutters (1813—15), zoo had hetzelfde bij de Franschen plaats. Vergelijkt men de beide geweren, zoo bezit het Fransche van dien tijd, verscheidene voordeelen boven het (nieuwe) Pruisische, welke tegen de eenvoudigheid en snelheid in de lading van het Pruisische geweer voor een aanmerkelijk gedeelte opwegen. Bij de nauwkeurige vergelijkende proeven in 1809, kwam de tref-zekerheid van het Fransch die van het Pruisische zeer nabij (als 9:10); men kan dezelve echter nog niet als volkomen beslissend aanmerken, daar 1°. de proeven merendeels op mindere afstanden dan 130 ellen zijn genomen; en 2°. de geweren vast-geschroefd en door geoeffende schutters afgeschoten werden; waardoor de hindernissen, die uit den bouw van het geweer en bij algemeen gebruik tegen den vijand zich voordoen, niet genoegzaam opgemerkt zijn geworden.

De voorregten van het Fransche geweer zijn: 1°. Mindere top-zwaarte. 2°. Ligter aftrek. 3°. Wegens het kleiner zundgat veroorzaakt het minder wang-stooten. 4°. Het uitstralen en spatten van het kruid is

min hinderlijk. 5°. De kogel wordt minder beschadigd door den dikkeren laadstok-knop. 6°. De schoot-kracht is bij hetzelfde sterker door mindere uitstrooming van het kruid-gas, vooral wanneer de konieke zundgaten enigzins uitgebrand zijn. 7°. Ook schijnt de mindere speelruimte den kogel eene grootere aanvankelijke snelheid te geven.

Het komt ons echter voor, dat aan het Pruisische geweer aanmerkelijke verbeteringen kunnen worden gemaakt, zoodat hetzelfde de voordeelen van het Fransche verkrijgt, zonder deszelfs eigendommelijkheid van een eenvoudige en snelle lading te verliezen.

Het is zeker, dat zoo wel de hoeveelheid der kruidlading, als het soort van kruid, met de vereischte loopslengte in naauw verband staat, in dier voege dat eene volkomene ontvlaming in dezelve plaats grijpt. Bij een langzamer kruid en ontvlammings-wijs, wordt dus een langere loop vereischt, dan bij een snel ontvonkend in het gebruik van zund-kapjes.

Dit is vooral bij getrokken buksen van gewigt, en de trekken behooren hiernaar ingerigt te worden, zoodat naar mate de kruid-ontvlaming sneller plaats heeft, de roltrek flauwer plaats heeft; hiervan had men vroeger geen en thans nog weinig begrip; vroeger wende men doorgaans $1\frac{1}{2}$, thans minder sterke $\frac{1}{2}$ maal gedraaide trekken aan. Zelfs dit laatste is, naar ons oordeel, nog ruim veel, daar de kogel op iedere 100 schreden zich 80 maal moet om draaijen.

In de bepaling van den roltrek der buksen heerscht nog eene onzekerheid, welke door naauwkeurige proeven behoorde te worden opgeheven, waarbij de schootkracht uit de lading en de ontvlambaarheid, in aanmerking dienden te komen, daar dezelve voor een ultimatum vatbaar zijn, welke men zonder nadeel bij eene sterkere draaijing niet kan overschrijden, evenmin als deze bij eene gegevene lading, naardien, bij eene aan deze ongeëvenredigde kromming der trekken, de geweldige uitbarsting, den weerstand der trekken overwinnende, den kogel deze doet overspringen. Is het oogmerk der trekken, eensdeels, om door hunnen tegenstand de ontvlaming der lading volkomener in den loop te doen geschieden, ten anderen, om, door de draaijende beweging des kogels, den weerstand der lucht gelijkelijk te verdeelen, en dus de afwijking van de kogelbaan te verminderen, zoo is hiertoe eene geringere draaijing, misschien van $\frac{1}{4}$ of $\frac{1}{8}$ toereikende. Proeven zouden verder het uitvoerbare en mogelijke van het denkbeeld moeten betoogen, om de rol-trekken zoodanig te vormen; dat dezelve van de kamer tot aan den tromp in kromming afnemen.

Verscheidene kunst-inrigtingen zijn in de laatste jaren uitgedacht, om het geweer snel te laden en juist op verre

afstanden te doen treffen; van deze is het geweer Robert datgene, hetwelk de meeste voordeelen in zich vereenigt, zoo dat, indien deszelfs te kunstmatige zamenstelling en gebruik het niet voor de krijgsdienst ongepast maakten, het weinig te wenschen zou overlaten.

Hetzelve vereenigt in zich de ladingswijze in de kamer van achteren, met deszelfs voordeelen van onveranderlijke stelling van den schutter en kleine bewegingen, alsmede het verre dragen door de persing van den sluitenden kogel; voorts de snelle lading, daar het van het zundkruid opstorten (amorcéren) gelijk mede van het aanzetten der lading bevrijdt, wijl men geen laadstok behoeft en de patroon met het slag-pijpje vereenigd is.

In eenen meer of min uitgebreiden zin bieden de geweren van Lefauchaux, Hall, de Fransche dubbelhaak, het geweer van Malherbe, te Luik, en het zundnaald-geweer deze voordeelen aan; geene echter geven genoegzame waarborgen voor hunne duurzame bruikbaarheid aan. Zij kunnen echter den grond leggen voor nieuwe uitvindingen, welke hen van nog bij hen bestaande onvolkomenheden ontheffen.

In afwachting van deze gewenschte volmaking, houde men zich te vreden met het bestaande, maar beijvere zich, om dit de hoogst mogelijke volkomenheid in vorming en bewerking te doen verkrijgen en deszelfs ongestoorde duurzaamheid te verzekeren, zoo door de vervaardiging, als door de zorg van den soldaat voor zijne wapening en munitie, waartoe een groot gedeelte van het onderwijs moet strekken, dat de officieren zich eigen maken en aan hunne onderhebbenden mede deelen moeten. Eindelijk zijn de oefeningen in de schietkunst van zoo veel belang, dat men er al de beschikbare oogenblikken aan dient te besteden. Wanneer dan een oorlog mogt uitbreken, zoo zal het ontwijfelbaar blijken, dat de vaste moed van den krijgsman in juiste evenredigheid staat tot de overtuiging van de voortreffelijkheid zijner wapening, en van zijne bekwaamheid in derzelver behandeling.

****. . . . N.

SCHEETS

BEETREFFENDE

COEHOORN,

ZIJNE WERKEN, DEN INVLOED, WELKEN ZIJNGENIE OP DE VORDERING DER ARTILLERIE-EN INGENIEURWETENSCHAPPEN HEEFT GEHAD, GELIJK MEDE OP DE ALGEMEENE KRIJGSVOERING; MITSGADERS DE BELEGERINGEN, VELDSLAGEN EN VERDERE BELANGRIJKE KRIJGS-VERRIGTINGEN EN STAATZAKEN, GEDURENDE ZIJN LEVEN.

En Nederlands Vauban slaat hier een gordel schansen
Om onzen ringmuur heen, met holwerk, mijnen en transen,
Waar achter de overvloed een lucht van rozen kweekt,
En Mayors donder sterft, waar onze Coehoorn spreekt!
(Helmers, 5de zang.)

(Vervolg van N°. 2. en slot.)

Hoewel de groote Vauban minder gelukkig was in de kunst van versterken dan in die des aanvals, in welke hij zich eenen onsterfelijken roem heeft verworven, zoo moeten wij daarentegen ook opmerken, dat hij eerst aan het einde van zijne glansrijke loopbaan alle deze merkwaardige uitvindingen betrekkelijk den aanval deed. Ook zijn wij aan hem de eerste stappen ter uitbreiding van den onderaardschen oorlog verschuldigd. Zijn geheele leven was den oorlog en der wetenschappen en kunsten gewijd, en Frankrijk gevoelde niet alleen den weldadigen invloed van dit groote licht, in eenige meerdere verzekering zijner frontieren, maar ook alle takken van welvaart waren aan hem hunne uitbreiding verschuldigd; *Darçon* en *Carnot* hebben hem daarom ook, met regt, als een der grootste mannen beschouwd, die een gedeelte der 17de en 18de eeuwen versierd hebben (1).

Welligt hebben wij den lezer reeds te lang onderhouden over den toenmaligen vestingbouw; keeren wij dus terug tot den te voren reeds begonnen schakel der merkwaardigste krijgs-gebeurtenissen.

Tijdens de overgave van Ath, hernamen *Vendôme* en *d'Estrees* de zeehaven Barcelona; welke men 52 dagen met eene zeldzame dapperheid verdedigd had. Het koste den aanvallers 9000 man en 500 officieren, waaronder men, volgens het verhaal van *Pené de Vaubonnet*, 30 ingenieurs telde.

De Prins van Oranje benaauwde den maarschalk *dé Villeroi* op alle punten in Vlaanderen.

(1) *Darçon*, *considérations sur l'influence, du génie de Vauban, dans la balance des forces de l'État*, 1786, 1 vol., in 8°; *Carnot*, *Éloge de Vauban*, etc., 1784.

van een reeds bestaand gedeelte der oude vestingwerken heeft trachten gebruik te maken; hetgeen te meer als een gevolg is te beschouwen, dewijl te dier tijd, de fondsen, in eenen staat van zulk een' kleinen omvang, geene kostbaarder werken toelieten; dit was dus een natuurlijk beletsel. *Coehoorn* toonde nogfins in het verbeteren dezer vestingen, dat hij zich de dure lessen der ondervinding had weten ten nutte te maken, en versterkte deze plaatsen, althans met geen minder beleid, dan 't welk zijne drie voorgedragene systemen kenschetst.

Frankrijk liet inmiddels alle deszelfs frontieren verbeteren, en eene menigte geheel nieuwe vestingwerken uitvoeren, waartoe de plaats gehad hebbende brekingen en veranderingen in de frontieren, naar den te Rijswijk gesloten vrede, aanleiding gaven. Alle zeehavens, kanalen en verdere bronnen van welvaart, waarvan de werkzaamheden reeds vroeger ondernomen waren, doch die door de plaats hebbende oorlogen gedurig gestaakt werden, begonnen wederom voortgezet te worden. De scheuringen welke in den keten der frontier-vestingen langs den Elzas, door het verlies van Philipsburg, Kehl, Friburg en Vieux-Brisach, ontstonden, trachtte *Vauban*, door het aanbrengen van nieuwe vestingen, te herstellen. Landau, Phalzburg, Befort en meer andere, reeds te voren ondernomen, werden voleindigd, en eene geheele nieuwe vesting, op eenen zoo grooten afstand van Vieux-Brisach, dat het kanon uit deze laatste geen hinder kon toebrengen, werd in 1698 ontworpen; men gafdeze den naam van Neuf-Brisach. *Vauban* bewees hier wederom, door den opbouw dezer nieuwe vesting, welke naar eene geheel andere methode werd uitgevoerd, namelijk, met gebastionneerde steenen-torens, nagenoeg als te Landau en Befort, — mits eenige verbeteringen aan den kapitalen wal toebrengende — dat hij zeer weinig waarde meer hechte aan zijn le tracé, of het gewone gebastionneerde stelsel.

Coehoorn behartigde eveneens met den meesten ijver de Vaderlandsche belangen. De Ed. Mog. Gedeputeerde Staten van Vriesland gelasteden hem, bij eene aanschrijving van den 14den Januarij 1701, om hun kenbaar te maken, op welk eene wijze Vriesland en Groningen tegen eenen invallenden vijand dienden verdedigd te worden, en aan dezen last voldeed hij in een wel uitgewerkt en uitvoerig geschrift den titel hebbende: « *Verscheidene voorstellen van het geen er bij het ontsteken van den oorlog, die ons dreigt, moet geschieden.* » Zeer belangrijk zijn de daarin gegeven raadgevingen, welke het te wenschen ware geweest, dat men naderhand hadde opgevolgd; immers Nijmegen zou alsdan niet in dat uiterste gevaar zijn gekomen, waarin het zich gebragt heeft gezien, alhoewel men maar alleen daarin van *Coehoorns* gevoelen was af-

geweken, dat men onze troepen, die hij tusschen Nijmegen en Grave geplaatst wilde hebben, tusschen Nijmegen en Kleef had doen legeren.

Na den dood van *Karel II* (1 November 1700) werd de hertog van *Anjou*, kleinzoon van *Lodewijk XIV*, als koning van Spanje gekroond, onder den titel van *Philippus V*, in plaats van den aartshertog *Karel van Oostenrijk*. Den oorlog was onvermijdelijk, toen *Lodewijk XIV* zijn kleinzoon naar Spanje vertrekken en de erfenis aanvaardden liet. Weldra barstte er ook wederom van alle zijden een nieuwe oorlog uit; welke aan de, niet naar het algemeen genoegen der bondgenooten, plaats gehad hebbende successie der kroon van Spanje is toe te schrijven, en daarom de *Spaansche successieoorlog* genoemd wordt. *Lodewijk XIV* werd gedwongen, onder de bezwarendste en moeilijkste omstandigheden, dezen oorlog aan te gaan, hoewel het toen reeds te voorzien was, dat dezelve zijne staatsmagt geene vermeerdering zou aanbrengen, maar wel derzelve krachten voor langen tijd uitputten; zoo als ook weldra werd bevestigd. De kundigste en dapperste veldheeren van dien tijd had hij te bestrijden. Zeer levendig was het aandeel der Nederlanders, in gemeenschap met Engeland, in dezen oorlog, waarin *Coehoorn* zich wederom door zijne uitstekende daden aan de onsterfelijkheid wijdde. En ofschoon *Willem III*, die met zulk eenen krijgshaftigen geest en met zoo vele regerings-bekwaamheden begaafd was, den 4den Maart 1702, door een ongelukkig toeval, te Kensington, den 19den daaraanvolgende, overleed, en vijf der zeven Provinciën geen stadhouder in zijne plaats aanstelden, werden de teugels van het staats- en krijgs-bewind in handen van den raadpensionaris *Heinsius*, in gemeenschap met den Britschen veldheer, den hertog van *Marlborough*, gesteld. Beiden waren het huis van *Oranje* niet gunstig, waarom de naaste bloedverwant van *Willem III*, de stadhouder van Vriesland en Gelderland, *Jan Willem Friso*, Prins van *Nassau-Dietz*, hiervan op eene onregtvaardige wijze werd verstoken; nogtans waren beide eerstgenoemde mannen verklaarde vijanden van den overmoedigen *Lodewijk XIV*, wiens magt in dezen nieuwen oorlog ook ras gefnuikt werd.

De Vereenigde Gewesten hadden, in de lente van het jaar 1702, hunne en hunner bondgenoten troepen, die zij tot dien tijd toe verzameld hadden, in drie legerkorpsen afgedeeld, ten krijgstogt uitgezonden, en over een der drie korpsen, hetgeen ter bescherming van Vlaanderen moest dienen, het bevel aan *Coehoorn* opgedragen, welke de tien duizend man, over welke hij gebod, in het midden van Zomermaand, nabij het steedje Middelburg, bijeen verzamelde, van daar onvoorziens naar de liniën trok, die men tusschen de sterkten St. Donatus en

Isabella had aangelegd. Zich aan het hoofd van een korps tegen eerstgenoemde sterkte zettende (schoon met eene bezetting van 700 man verdedigd, en sterker dan die waarmede hij hetzelfde aanviel) bemagtigde hij dezelve, en, na de geheele bezetting als krijgsgevangen rugwaarts te hebben doen voeren, liet hij deze linie met hare redouten slechten (1).

Dan de Franschen, welke in hem eenen hunner grootste tegenstrijders aanmerkten, kwamen met eene groote magt van alle kanten toeschieten; deze stelling geenszins voor eenen hardnekkigen tegenweer bestand rekenende, keerde *Coehoorn* naar Sluis in Vlaanderen terug, met zoo veel wijsheid in alles voorziende, dat de vijanden het gansche jaar er niets van belang hebben durven ondernemen (2).

De graaf *de Marlborough*, met de waardigheid van ambassadeur der koningin van Engeland en generalissimus over hare troepen bekleed, kwam den 2den Julij 1702 te Nijmegen aan. De Nederlandsche generaals, de graaf *van Athlone* en *Dopff*, voegden zich bij hem, en *Coehoorn* wierd ook uit Vlaanderen ontboden. Te Dukkenberg verzamelde zich hun leger, dat met de Hessische en Lunenburgsche troepen ongeveer 60,000 man uitmaakte. De Franschen lagen alstoen tusschen Goch en Gennep verschanst. Na vele marschen en bewegingen, om de Franschen tot een treffen te lokken, zag *Marlborough* dat zij even zoo veel omzigtigheid gebruikten zulks te ontgaan als hij om het te zoeken. De Franschen zagen alstoen het belang der verschansingen in; « wijl zij, » zoo als de geschiedschrijver *Rousset* zegt, « altijd deinsden, of zich « in ongenaakbare plaatsen neêrsliegen. »

Coehoorn stelde daarom voor, de vijanden uit de plaatsen langs de Maas te verjagen, ten einde daardoor de vaart op die rivier en de verstandhouding met Maastricht te beveiligen. De hertog *van Bourgondiën* voegde zich niet meer bij *de Boufflers* en keerde naar Parijs terug, dewijl hij zeide: « Van niet gaarne deze vestingen, door « Franschen verdedigd, te zien nemen. » De Prins *van Nassau-Sarbruk* berende Venlo op den 29sten Augustus 1702, en hield deze vesting door zijne Hollandsche en Pruisische kavallerie ingesloten. Ook de generaal der kavallerie, baron *van Opdam*, en de kolonel *Grovesteijns*, met zijn regiment Vriezen, waren hierbij tegenwoordig. Hoewel de Prins *van Nassau-Sarbruk* bij het beleg het bevel voerde, was *Coehoorn* met de aanvallen en de artillerie belast; dienvolgens al het noodige hebbende bijeen verzameld en in orde gebracht, liet hij den 11den September met het openen

der loopgraven een begin maken. De Engelschen, onder het bevel van mylord *Cutz*, openden dezelve aan het kwartier van den generaal *van Opdam*, en de troepen van den koning van Pruisen, aan den anderen kant van de Maas; dit alles bestierde *Coehoorn* met zoo veel wijsheid, orde en overleg, dat men in weinige dagen de loopgraven reeds tot aan het fort St. Michiel en de stad had voort gezet, zonder een man te verliezen (3).

Den 15den had *Coehoorn* zijne batterijen in orde gebracht, zoo dat hij de vestingwerken reeds den 17den met 64 stukken kanon en 24 mortieren beschoot, waardoor de belegerden zoo zeer geteisterd werden, dat *Coehoorn*, door middel van eenen storm, volgens zijn goedvinden ondernomen en uitgevoerd, niet alleen den bedekten weg, maar ook het ravelijn en het fort zelve, met verlies van verre weg het grootste deel der bezetting, bemagtigde; de Engelschen, onder mylord *Cutz*, namen hieraan een levendig deel. Daar de gemeenschap naar de stad, door middel van eene brug, vele bezwaren in den terugtocht te weeg bracht, was de stad bijna mede gelijktijdig veroverd geworden. De bezetting naar 's Hertogenbosch en Nijmegen vervoerd hebbende, wierp *Coehoorn* alsnu in het fort zelf eene batterij op, waaruit men niet alleen vele vestingwerken der stad inzag, maar deze ook de revers nam, zoo dat dezelve zich al spoedig had moeten overgeven; hoe wel zulks alsnu, door een bijzonder toeval, op den 25sten daaraanvolgende plaats had.

Men kreeg, namelijk, op dienzelfden tijd, berigt in het leger, dat Landau zich aan de bondgenooten had overgegeven, waarom de Prins *van Nassau-Sarbruk* aan het krijgsvolk beval, om, ten teeken van openbare vreugde, tot drie malen toe hunne musketten af te vuren, en de vestingwerken der stad even zoo veel malen uit het grof geschut en de mortieren te begroeten. De belegerden daarvan geene reden wetende, en beducht dat dit ten teeken verstrekte van eenen algemeenen storm, dien zij niet vertrouwden af te kunnen weren, oordeelden, dat het beter ware eene eervolle kapitulatie aan te bieden (4). De bezetting werd naar Antwerpen gebracht. De gouverneur dezer vesting was *de Labadie*, en *Valori* kommandeerde de ingenieurs. Een hunner ingenieurs was bij het verdedigen van den bedekten weg gesneuveld (5).

Terwijl de bondgenooten Venlo namen, trachtten de Franschen zich bij verrassing stormenderhand van Hulst in Vlaanderen meester te maken. Te dien einde bracht de markies *de Bedmar* alle zijne troepen bijeen, en maakte te Gend groote toebereidselen; hij maakte zich aanstonds meester van eenige posten die de sluizen dekten; maar

(1) *Rousset*, oorlogskundige beschrijving van de veldslagen en belegeringen der prinsen *Eugenius*, *Oranje-Nassau-Friesland* en *Marlborough*, groot fol., 's Gravenhage 1729, 2e deel, bl. 61.

(2) *Ipeij*, gedenkschrift, enz., bladz. 45-47.

(3) *Rousset*, gr. fol., 2e deel, pag. 62; en *Ipeij*, pag. 47.

(4) *Rousset*; en *Ipeij*, bladz. 48 en 49.

(5) *Quincy*, hist. milit. &c.

het fort de Groote Kijkuit, digt bij de stad gelegen, wilstende aantasten, bood de generaal *Dedem* zulk eenen krachtigen weêrstand, dat de Franschen, na vier vruchteloze stormen, genoodzaakt waren af te wijken, waarbij zij meer dan 600 man verloren. Inmiddels kwam er in Hulst eene aanzienlijke versterking, en de markies *de Bedmar* liet deze onderneming varen, trekkende wederom in zijne liniën, na de kleine door hem genomene posten te hebben doen slechten.

Na de verovering van Venlo ging de graaf *van Noyelles* Stevensweerd belegeren, wier bezetting spoedig kapituleerde en naar Namen gevoerd werd. De Prins *van Nassau-Sarbruk* trachtte Roermonde in te nemen, om de Maas, van Grave tot Maastricht, vrij te krijgen.

De loopgraven werden voor deze bisschoppelijke stad in den nacht tusschen den 2den en 3den October 1702 geopend. Onder de wijze bestiering van *Coehoorn* werd dezelve ook dadelijk met alle magt aangetast, zoo dat zij zich reeds den 7den bij verdrag overgaf, dus slechts na eene belegering van 4 dagen; de bezetting werd den 9den daaraanvolgende naar Leuven gebragt. Om geen tijd te verspillen, schoon het jaargetij reeds verre verlopen was, te meer dewijl de Franschen eenen veldslag vermijdden, besloten de bondgenoten, aangemoedigd door den goeden uitslag hunner wapenen, den veldtogt met eene nieuwe overwinning, niet minder van aangelegenheid dan degene die zij reeds behaald hadden, te eindigen. De maarschalk *de Boufflers* had zijn leger te Tongeren, en *Marlborough* regt op Luik ziende aantrekken, verliet hij deze stelling, wijkende in de liniën van Brabant, om de plaatsen van die provincie te dekken, latende alzoo Luik aan deszelfs lot over.

De bevelhebber, vermeeneende dat hij rondom ingesloten werd, verliet des morgens, met overhaasting, de stad, en wierp zich met 8 bataillons in het kasteel, terwijl hij met de vier overige de Karthuizerschans bezette.

Ten einde de stad voor onheilen te bewaren, kwamen de bondgenooten overeen, dat het kasteel niet langs de stadzijde zoude worden aangetast.

Coehoorn had in eenen zeer korten tijd wederom alles bijeen gebragt, en liet in éenen nacht, op twee verschillende plaatsen, namelijk, door de Engelschen aan de rechter- en door de Hollanders aan de linker-zijde, de loopgraven tot digt aan de borstwering van den bedekten weg voortzetten, zoo dat men zich slechts nog op 40 schreden van de contre-scarp bevondt. De prins van Hessen en Hanover, benevens de luitenant-generaal *Scholten*, bestierden zelve mede de loopgraven, en alles ging, onder de directie van *Coehoorn*, met zoo veel overleg en orde in zijn werk, dat men bijna geen verlies ondervond, ofschoon de Franschen een verschrikkelijk vuur maakten.

In twee dagen tijds waren er door *Coehoorn* reeds 40 stukken kanon en 12 mortieren in werking gebragt; weldra werden er ook, in de zichtbare revêtements, verscheidene bressen geschoten, en, aangezien de gebrekkige bergplaatsen binnen het kasteel, werden ditmaal, niet alleen de vestingwerken, maar ook de binnen-ruimte, met verticale vuren, zoodanig beschoten, dat er, in den tijd van 3 dagen, twee tuighuizen (waarin een voorraad van zeer veel buskruid, en meer dan zeven duizend bommen bewaard werden) in den brand raakten, zoodanig, dat bijna alle de krijgs-gereedschappen der belegerden vernield en de wallen op verscheidene plaatsen overhoop geworpen werden. Door *Coehoorn* het teeken tot den storm gegeven zijnde, namen de belegeraars, den 23sten des avonds, tusschen 4 en 5 ure, den bedekten weg in, alles neêrvellende wat hun tegenstand bood, en schoon men geen verder voornemen had, dan om zich op de contre-scarp in te graven en alzoo den bedekten weg te bekroonen, werd de vlugtende bezetting van zoo nabij op de hielen vervolgd, dat men gelijktijdig door de reeds bestaande bressen het kasteel indrong. De gouverneur, *de Violaine*, werd met verscheidene andere officieren in eene bres gevangen genomen, en na groote bloedstortingen, welke men in het begin niet kon stuiten, werd de bezetting, ten getalle van 8 bataillons, buiten verdrag, krijgsgevangen gemaakt.

Rousset maakt, bij het verhaal dezer belegering, van den heldenmoed der kadetten-kompagnie van de Hollandsche gardes gewag, aan welker standvastigheid, onder het geleide van *Coehoorn*, men niet alleen de inname des bedekten wegs maar ook de verovering van de geheele sterkte te danken had.

Het innemen van het Karthuizer-klooster volgde de verovering van het kasteel. Het ongunstige weder noodzaakte de bondgenooten den aanval daarvan op te schorten tot den 29sten daaraanvolgende. Zoodra *Coehoorn* den mortier tegen de werken der schans begon te bezigen, en de muren met het geschut trachtte te vernielen, liet de kommandant nog dienzelfden dag de chamade slaan en verzocht te kapituleren. Het verdrag gesloten zijnde, trok de bezetting, bestaande uit 5 bataillons, den 29sten uit, en werd naar Antwerpen geleid.

Aan Keizersweerd had men reeds veel volks versnipperd, wijl men dezen aanval niet dadelijk naar behooren bestuurde, zich vergenoegende hetzelfde ingesloten te houden en met worp-geschut te teisteren; nogtans gaf zich de gouverneur *de Blainville* weldra over, toen *Coehoorn* zich de zaken aantrok. De Fransche ingenieur *Remond* werd gedood en *Damoiseau* bekwam zware wonden. Zoo wel de aanvallers als de verdedigers verloren veel volks. De even dappere als ervaren *Filey* bevond zich mede bij

de bezetting. Na dus de Franschen uit de plaatsen langs de Maas verdreven te hebben, waaraan *Coehoorn* voorzeker het grootste deel had genomen, doordien hij, met een groot beleid, zoo vele belangrijke vestingen, in den tijd van weinige dagen en met verlies van weinig volk, wist te bedwingen, stierf de dappere Prins *van Nassau-Sarbruk*, en zijne waardigheid van veldmaarschalk der legers van de Staten-Generaal werd aan den graaf *van Athlone* toevertrouwd, die zich dezelve, door zijne uitstekende diensten, had waardig gemaakt. De legers betrokken alsnu de winter-kwartieren en de hertog *van Marlborough*, *Coehoorn* en de heeren van *Geldermalsum* en *Obdam* vertrokken naar den Haag, van waar eerstgenoemde naar Engeland overstak.

Intusschen maakte zich de keurvorst van Beijeren bij verrassing van Ulm meester. De hertog *van Villars* vereenigde hierna zijn leger met dat van den keurvorst, doch de prins van Baden en de Hollandsche generaal *Dorff*, vielen hen, tusschen Fredelingen en Etlingen, aan, waar zij elkander wederkeerig de zege betwisteden. Hoewel de Keizerlijken van het slagveld meester bleven en den vijand 7 stukken benevens verscheidene vaandels ontnamen, alsmede drie generaals, waaronder den luitenant-generaal *Desbordes*, twee brigadiers, een kolonel en eene menigte andere officieren gevangen maakten, matigden de Franschen zich echter de overwinning aan. Van weerskanten bleven 4000 man op het slagveld; waarvan het grootste gedeelte tot het leger *van Villars* behoorde. De Franschen waren, inmiddels, onder het kanon van Hunningen geweken, en vernomen hebbende dat het korps van den grave *van Stijrum* zich bij den prins van Baden gevoegd had, trokken zij, hals over kop, weêr over den Rijn. *Lodewijk* liet te Versailles het *Te Deum* zingen. Om de neerslagtigheid der natie op te wekken en haar te doen geloven dat zijne troepen de overwinning behaald hadden, zond hij den maarschalk-staf aan den markies *van Villars*. De Keizerlijken van het slagveld meester gebleven, en welker minste beweging de Franschen zelfs noodzaakte wederom over den Rijn te trekken, eigenden zich, van hunnen kant, de overwinning met veel meer regt toe, zoo als dit uit de gevolgen duidelijk bleek, en lieten eveneens een *Te Deum* zingen. *Rousset* zegt daarbij, bladz. 68: « Dat het niet alleen op den Rijn was, dat « de Franschen zich lauweren aanmatigden die zij niet « geplukt hadden, maar dat zulks ook in Italië gebeurde.» Aldus werd niet alleen de Maas, maar ook de Rijn door de ingenomene vestingen en verschansingen verze-kerd.

Vauban werd den 2den Januarij 1703 tot maarschalk verheven. Zulks deed zelfs genoeg aan de bondgenoten, welke zoo dikwijls de treffendste voorbeelden van *Vau-*

ban's groote en edelmoedige daden hadden aanschouwd. Niet lang had hij nogtans het genoeg dien verheven rang te bekleeden, want den 13den Maart 1707 bezweek hij aan eene borstkwaal. Zijn hart werd (in later tijd, op bevel van *Napoleon*) met plegtigheid in den dom der Invaliden, naast het stoffelijk overblijfsel van *Turenne*, geplaatst.

Als de winter ten einde en *Marlborough* uit Engeland terug gekomen was, raadpleegde hij met *Coehoorn* en andere voorname legerhoofden, op welk eene wijze den oorlog voort te zetten. *Marlborough* was van gevoelen, dat men Vlaanderen en Brabant gelijktijdig met alle magt moest aangrijpen; doch de meeste waren van eene andere denkwijs, omdat de Franschen de sterkste steden dier gewesten door verschanste legerplaatsen vereenigd hadden. Overal stonden derhalve de bondgenooten plaatsen te ontmoeten, versterkt zoo door de natuur als door de kunst, in welke de vijanden, die eenen openlijken veldslag schuwden, als het hun eens te benaauwd gemaakt wierd, altoos eene vrije wijkplaats aantroffen. De veldmaarschalk ontkende niet, dat de vijanden uit hunne verschansingen, zonder groote verliezen van de zijde der bondgenoten, niet konden worden verdreven; maar meende niet, dat zij op eene andere wijze te overwinnen waren. Den 24sten April 1703 werd de vesting Bonn, op den raad van *Marlborough*, door de kavallerie van *Bulow*, ingesloten, en des anderen daags kwamen de Engelsche en Nederlandsche troepen, onder de bevelen van den Hertog en *Fagel*, aan.

De gouverneur der vesting was de luitenant-generaal maarschalk *d'Aligres*. Men droeg de zorg van het beleg aan *Coehoorn* op, die door de generaal-majoor *Friesheyne* en *Elberfeldt* en den hoofd-ingenieur *de la Rocque* ondersteund werd. Ook de ingenieurs *Hazard* en *Reinhard* namen een levendig deel aan deze onderneming. *Coehoorn* bestierde alles met wijsheid en geluk; want in vier dagen tijds had hij met 1200 arbeiders niet alleen zijne loopgraven, van twee kanten, tot aan de borstwering van den bedekten weg voortgezet, zonder eenig verlies te ondergaan, maar ook zijne batterijen reeds in werking gebracht. De brug waardoor de stad, ten oosten van den Rijn, met de buitenwerken, welke *Coehoorn* thans aanviel, vereenigd wordt, vernield hebbende, dreef hij de belegerden met zijne hand-mortiertjes uit de bedekte wegen, en veroverde deze dekkings-werken, uit welke hij voorts, met 70 kanons en 18 mortieren, de zwakke wallen aan de rivierzijde deed beuken, en daarop, aan de andere zijde zich hegevende en met 500 hand-mortiertjes de belegerden uit de bedekte wegen, wapenplaatsen, en uit twee ravelijnen verdreven hebbende, bekroonde hij, door de dappere troepen der prinsen van Hessen-Kassel, van Anhalt-Serbst, der generaals *Fagel* en *van Dedem*

ondersteund, den bedekten weg, en liet dadelijk op verscheidene plaatsen brasschieten, waarop de bezetting tot de overgave werd gedwongen. Dus moest deze belangrijke vesting, tot verwondering van hen welke derzelver sterkte kenden, zich, in 12 dagen na het openen der loopgraven, aan de bondgenoten overgeven (1). Den 19den Mei toog de bezetting der stad uit naar Luxemburg.

Ter verkondiging van *Coehoorn's* lof, bij gelegenheid van het beleg en der spoedige verovering van Bonn, is een gedenkpenning gemunt, waarvan de voorzijde het geharnaste borstbeeld van dezen krijgsbevelhebber ver- toont, binnen dit randschrift: MENNO BARO DE COEHOORN, SUMMUS APUD BATAVOS ARMORUM PRAEFECTUS, ETC., dat is: *Menno Baron van Coehoorn, Opper-Krijgsvernufteling der Hollanders, enz.* De keerzijde verbeeldt de gewonnen stad, onder dit jaarduidend randschrift: SIC IGNE DOMATA TERO CI, dat is: *Aldus door 't woedend vuur bedwongen.*

Doordien *Coehoorn*, volgens zijnen gewonen stelregel, het volk spaarde en de verticale vuren verdubbelde, waar- door met geene mindere gezwindheid de vestingwerken, dan de vesten van Jericho eertijds op 't geluid der trom- pen geveld waren, zoo heeft men op deze oude geschie- denis het opschrift op den voorgrond doen zinspelen, na- melijk: UT TONUS EVERTIT TUBARUM MOENIA QUONDAM, SICQUE TONANS COEHORN MOENIA BONNA TUA. *Gelijk het geluid der trompen de wallen eertijds, zoo heeft de donderende Coe- hoorn, o Bonn! de wuven geveld.* Onder welke dichtregels de letters G. F. N. des penningmakers naam, *George Fredrik Neurenberg*, beteekenen, die de dikte des pen- nings nog bestempeld heeft met dezen Latijnschen dicht- regel, zinspelende op den naam van *Bon* of *goed*. *En Mala Bonna Diu Sic Bona Facta Brevi. Zie, dus is het lang kwaad geweest zijnde Bonn, in het kort goed geworden.*

Coehoorn, *Spar* en *Tilly* ontvingen bevel om de liniën, waarmede de Franschen het land van Waas versterkt had- den, aan te tasten. *Coehoorn* taste eenen der vijandelijke posten aan, waarin hij zoo gelukkig slaagde, dat de ove- rige legerkorpsen, door dit voorbeeld aangemoedigd, geene mindere dapperheid betoonden, zoo dat men, na eenige gevechten, welke den 27sten Junij 1703 bij Stekene voor- vielen, volkomen het doel bereikt had; want de Fran- schen verlieten, met den meesten spoed, alle de liniën,

(1) In het geheel zouden er in deze belegering 140 kanons en 50 mortieren zijn gebruikt geworden.

Buiten de reeds genoemde generaals, welke zich alhier met roem bedekten, telt men ook *van Tettau*, *van Dam* en *St. Paul*. (Zie *Roussel*, etc., 2e deel, bladz. 90-91, en *Chalmot*, biogr. woor- denb., pag. 133.)

die door *Coehoorn* dadelijk werden in bezit genomen (2).

Terwijl *Coehoorn* de overzijde van de Schelde in be- dwang hield, had er den 30sten Junij 1703 bij Ekeren een bloedig gevecht plaats, waarbij de Franschen niet al- leen het slagveld moesten verlaten, maar eene grootē ne- derlaag ondervonden. Eenige bataillons, welke *Coehoorn* des nachts van de overzijde ter hulp zond, namen een levendig deel aan dit gevecht, en bragten, door hunne dapperheid en vlugge beweging, niet weinig toe tot deze overwinning.

Huy moest zich, hoewel na eenen dapperen tegenweer, in 10 à 12 dagen aan *Marlborough* overgeven. *Milon* en de graaf *de l'Isle* bevonden zich in deze sterkte.

De fortē Rouge, Picard en Joseph werden door het beleid van *Coehoorn* weldra bedwongen. In Vlaanderen tot eenen langzamen oorlog gedwongen, wegens de menigte versterkte positiën en steden welke de Franschen in bezit hadden, en geenszins tot een beslissend gevecht met hen kunnende geraken, moest zich *Marlborough* ver- genoegen, hen slechts in de liniën in bedwang te houden, waartoe hij 84 bataillons en 145 eskadrons liet verzame- len.

Men besloot alsnu om Limburg te belegeren, waarmede de erfprins van Hessen-Kassel en *Coehoorn* belast werden. De gouverneur der zwakke vesting had bevel ontvangen,

(2) *Ypeij* beschrijft ons, bladz. 57, de wijze op welke *Coe- hoorn* deze verschansingen veroverde, aldus:

« *Coehoorn*, na ontvangen order en het toekomende in zijne
« gedachten voorziende, bragt bij tijds al het noodige in ge-
« reedheid, voorzag wijselijk in hetgeen zou kunnen gebeuren,
« en bleef dus in de buurt van Bergen wachten op den tijd
« der uitvoering. Den 26sten Junij, zeer vroeg in den ochtend,
« kreeg hij tijding dat de aanval op den volgenden dag moest
« ondernomen worden. Om derhalve den vijand te misleiden,
« laat hij twee bataillons met spoed naar Hulst vertrekken,
« doch met last, van des nachts eenige troepen daaruit te lig-
« ten, en daarmede, onder aanvoering van den dapperen *Schra-*
« *tenbach*, met het kriecken van den eerstkomenden dag, tegen
« Lillo terug te keeren. Zelf trekt hij, onverwacht, met eenen
« uitgelezen hoop van 2500 man, na alvorens Santvliet, dat
« van de Spanjaarden bemagtigd was, ingesloten te hebben, om
« dus zijne onderneming veilig voort te zetten, en het gerucht
« zijner aankomst te stuiten, des avonds bij Liefkenshoek over
« de Schelde. Den volgenden dag verzameld hij zijne troepen,
« valt de buitenwerken aan, drijft den vijand na een klein ge-
« vecht op de vlugt, noodzaakt de schans op den hoek van
« St. Antonius, alleen door den schrik voor zijnen naam, tot
« de overgave, en volvoert alles in een oogenblik tijds; waarom
« hij kon zeggen: « ik kwam, zag en won. » *Spar* slaagde
« insgelijks gelukkig in zijnen aanval, doch liet er veel volks
« bij zitten. Het overige dat *Marlborough* uitgevoerd wilde heb-
« ben, is, bij mangel van naar *Coehoorn's* waarschuwingen te
« luisteren, niet even zoo wel gelukt.»

om, op de aannadering der bondgenoten, de plaats te verlaten, na alvorens het kasteel te hebben laten springen; maar hij werd verrast en genoodzaakt eenigen tegenstand te bieden, tot dat het geschut voor de plaats was, zoo dat hij zich den 26sten Julij, wanneer hij zag dat de bres wijd genoeg was om te stormen, overgaf. De bezetting, uit 700 man bestaande, werd krijgsgevangen gemaakt. *Coehoorn* heeft het overige van dit jaar in Vlaanderen met den grootsten roem gediend; niet alleen alles wat hij ingenomen had behoudende, maar ook be-teugelde hij, van deze zijde, alle verdere ondernemingen, schoon de vijanden oneindig talrijker waren. Rheinberg werd inmiddels door de Pruisen genomen, en na Gelder 15 dagen belegerd te hebben, gaf het zich, in October 1703, almede bij verdrag aan de bondgenoten over.

De groote *Coehoorn* was het echter niet vergund, den volgenden roemrijken veldtogt bij te wonen, en *Lodewijk's* eertijds zoo magtigen arm geheel te zien bedwingen, want naauwelijks van eene beroerte gelukkig hersteld, en door *Marlborough*, in het begin van Maart 1704, op eene vereerende wijze in den Haag bij zich ontboden zijnde, om hem over den tijd te raadplegen, was hij naauwelijks aldaar aangekomen, of hij werd wederom aangetast, en daarop, den 17den Maart, in zijn 63ste jaar, uit het leven gerukt.

Ten aanzien van zijn karakter wordt *Coehoorn* geroemd, als een man van de oude zeden, die veel destigheid bezat, beuzelarijen verachtte, vreemd was van vleijerij en zijn Vaderland opregt beminde; terwijl men van den krijgskundigen kant hem beschouwende, er weinige zal vinden, die met zoo veel kunde een leger geboden, met meer beleid het krijgsvolk wisten te scharen, met grooter moed streden, de krijgslieden meer spaarde, de kosten van den krijg meer bezuinigden en grootere dingen in zoo weinig tijds uitvoerden. In- en buitenlandsche tijdgenoten hebben dit zoowel als zijne opvolgers, meer dan eens rondborstig erkend. Ook gekroonde hoofden deelden hetzelfde gevoelen; immers werd hij, ten blijke daarvan, door den koning van Engeland, tot den rang der aanzienlijkste edelen verheven, en zelfs door *Lodewijk XIV*, onder de voordeeligste aanbiedingen, doch vruchteloos, aangezocht om in zijnen dienst te treden (1).

Als vesting-bouwmeester hebben wij aangetoond, dat

(1) *Lodewijk XIV* hooft hem een regiment, het opperbestier zijner artillerie en eene jaarwedde van 50,000 guldens aan, belovende daarenboven, dat hij met nog aanzienlijker eeramten en grootere voordeelen zoude worden beschoonen, alsmede het aanbod eener vrije godsdienst-oefening, enz., wanneer hij in zijnen dienst wilde treden. (*Ypeij*, gedenkschrift, enz., bladz. 63; *Chalmot*, pag. 138; *Wagenaar*, 16e deel, bladz. 178-294, en 17e deel, bladz. 165-183, enz.)

hij zijne tijdgenoten verre overtrof; uit dien hoofde, gevoegd bij de verdere bekwaamheden, die er tot den krijg en eenen volmaakten veldheer benoodigd zijn, en waarmede hij zoo rijkelijk begaafd was, werd hij ook, te regt, door den krijgskundigen markies *van St. Julien*, de *grootste vesting-bouwmeester* en een der *grootste veldheeren* van zijnen tijd genoemd. De ridder *Benjamin Robbins* oordeelt hem, voor den tijd waarin hij leefde, het waardigste, om den naam van *vesting-bouwmeester* te dragen. *Ypeij* noemt hem den *prins der vesting-bouwmeesteren*. De scherpzinnige *Trincano* zegt dikwijls: *le vaste génie de Coehorn! l'émule de Vauban!* De moderne ingenieurs hebben niet minder zijne groote diensten gewaardeerd, en erkennen, dat men de voornaamste stappen ter uitbreiding en verbetering in dit wapen aan hem heeft te danken.

Het stoffelijk overblijfsel dezes verdienstelijken mans, werd in de kerk van Wijkkel, een dorp bij Sloten, in Vriesland, ter aarde besteld; en zijne kinderen, bij vrouwe *Magdalena van Scheltinga* in huwelijk verwekt, hebben te zijner onsterfelijke eere, aldaar een praalgraf laten vervaardigen, hetwelk zijner nagedachtenis waardig is en der kerke tot geen gering sieraad verstrekt. Ook *Sijlvanus* heeft naderhand onzen wijdberoemden held eenige verhevene latijnsche dichtregelen gewijd (2).

Nog is door *de Recht*, het navolgende schrift op een afbeeldsel van *Coehoorn* vervaardigd:

« Zie hier een' held, beproefd in oorlogs-bliksem-vlammen,
« Die voor 's Lands vrijheid spreekt uit monden van metaal!
« Die 't opgezwollen nat door dijken jaagt en dammen,
« En 's vijands krachten breekt door water, vuur en staal!
« Den Vriesschen *Jupiter*, die met zijn douder-slagen,
« Den Franschen *Phaëton* bonst uit zijn zonne-wagen!»
M.....

AAN DEN

MILITAIRES SPECTATOR.

Sedert lang zijn onderscheidene officieren er op bedacht geweest, geschikte middelen te vinden en zoo mogelijk daar te stellen om het toekomstig lot der uit de dienst verwijderd wordende officieren, op de eene of andere wijze, door eene verhooging van pensioen, te verbeteren. Wij behoeven derhalve de verzekering niet te geven, dat ons de Inval-lende Gedachten hieromtrent, voorkomende in den Militairen Spectator van Julij 1835, n°. 1, hoogst welkom waren; zoodra de eerste steen des gebouws gelegd is, en

(2) Zie memorie betreffende *Coehoorn*, 's Hage, bij *A. Kloots*, 1825.

de werklieden, ieder voor zoo verre hem aangaat, ijverig voortvaren eene schuilplaats voor de aannaderende onweersvlagen op te rigten, is er geen twijfel meer, of hetzelfde moet geredelijk tot stand komen.

Inderdaad is het lot der meeste officieren, welken rang zij ook bekleeden, uit het oogpunt der pensioenen beschouwd — men vermag het niet te ontkennen, zoo zij buitendien geene middelen bezitten — allezins beklagenswaardig; want niet alleen dat zij genoodzaakt zijn, door eene verbazende vermindering hunner tijdelijke inkomsten, hunne gewone levenswijze in allen deele op het naauwst te beperken, is de toestand van hen die met een zwaar huisgezin belast zijn, ook zelfs wanneer zij in het volle genot van de bij de voorschriften bepaalde pensioenen vallen, met de daad beklagenswaardig. Vooral wanneer de krijgsman, onder het harnas grijs geworden, zijne jeugd, zijne geestvermogens, zijne beste levenskrachten het Vaderland gewijd heeft; wanneer hij, ten gevolge van ziekten, lichaams-gebreken, of ook welligt door bekomene wonden, gedwongen wordt de militaire dienst te verlaten, juist in dat tijdstip, waarop hij, bij het afnemen zijner levenskrachten, of wel wegens zijne toenemende ongemakken, de meeste hulp en bijstand, de meeste verzorging en verkwikking behoeft, en dan, uithoofde zijner geringe middelen, daarvan verstoken blijft, en dikwerf met een bevochtigd oog op zijn gezin moet nederzien, onvermogen om datgene te verschaffen, waarop hetzelfde in den maatschappelijken kring aanspraak zoude kunnen maken.

O! bijaldien men soms eens eenen blik in de schamele woning wierp van hem, die eertijds jeugdig, moedig, vol vuur zich tot het heil van den staat met lauweren overlaadde, doch die thans ontzenuwd, magteloos, door zorgen van allerlei aard gedrukt, bij een schraal maal zijn kwijnend aanzijn, als ware het maar ten behoeve der zijnen, zoekt te rekken; dan ongetwijfeld zou er niets onbeproefd worden gelaten, om het bestaan van hem, die eenmaal het werkdadig lid der maatschappij, de steun der natie, het sieraad zijns stands was, te verzachten. Ja de toekomst is duister, schrikkelijk voor den krijgsman!

De pensioenen der officieren van het Nederlandsche leger, voornamelijk in vergelijking tot hunne behoeften, mitsgaders het standpunt waarop zij in de maatschappij staan, zijn karig; een volslagen diensttijd van veertig jaren, slechts sommige veldtogten, wel is waar, daartoe medegerekend, wordt er vereischt, om het maximum derzelve, overeenkomstig aan hunnen rang toegekend, te verkrijgen; en het is ons niet gebleken, dat er voor hen, die met eer meer dan dezen diensttijd volbrengen, gelijk zulks somwijlen het geval kan zijn, of wel bij andere legers gebruikelijke gunstige beschikkingen, voorhanden zijn.

De opmerkingen te dezer zake, aangegeven in de 2de paragraaf der Invallende Gedachten, zijn juist en grondig; insgelijks deelen wij in de gevoelens, vervat in de derde; en is het, ons inziens, ontegenzeggelijk, dat uit het daar aangewezen de nadeeligste gevolgen voor de dienst over het algemeen voortvloeijen; want hoe menigeen zoude niet beter verlangen, indien de bezwarende hindernissen eens bekrompen bestaans waren weggeruimd, dan zijne reeds afgesloofde jaren in rust te midden zijner aanverwanten te gaan doorbrengen; terwijl, van den anderen kant, de loopbaan voor jonge officieren geopend wordende, men tevens nieuwe gelegenheden zoude scheppen, om het een of ander ontwikkeld krijgs-genie, zoo als er van die — ongetwijfeld derzelve snelle bevorderingen in aanmerking nemende — voornamelijk onder de officieren van den generaal staf gevonden worden, op zijn regt standpunt te brengen.

In allen opzichte is het allerwenschelijkst, dat de aandacht, zoo wel van wege het bestuur, als van de zijde der belanghebbenden, zonder tijdverzuim, op dit voor de officieren zoo belangrijk onderwerp ernstig gevestigd worde; en dat, zonder de lasten der schatkist te vermeederen, men er op bedacht zij, om, even als bij sommige andere legers, onder waarborg van het gouvernement, eene kas te verzekeren, waaruit de officieren, naar gelang van hunnen graad bijdragende, eene verhooging van pensioen, boven dat hetwelk hun de Staat voor bezwene diensten verschuldigd is, kunnen erlangen; terwijl wij, in het voorbijgaan gezegd, van meening zouden wesen, dat zij niet later dan ééne maand nadat zij de actieve dienst verlaten hebben, daarvan de vruchten begonnen te plukken, ten einde, hoofdzakelijk hierdoor, voor te komen, dat de ongelukkige officier niet de prooi worde van schraapzuchtige solliciteurs, die hem maar al te dikwijls door slinksche wegen, voor dat hem de langwijlige eerste termijn van het toegelegde pensioen wordt uitbetaald, voor altoos in eenen jammerpoel van schulden dompelen, en somtijds zelfs, onder de eene of andere benaming, zich van het geheele bedrag van het pensioen weten te verzekeren.

En welke moeilijkheden zouden er dan toch wel in den weg staan, om eene zoodanige kas, op gelijken voet als die der weduwen en weezen, voor de officieren der landmagt, of anderzins, daar te stellen? Indien men echter tot eene spaarbank, gelijk bij de Invallende Gedachten geopperd wordt, zijne toevlugt wilde nemen, wordt er dan wel inzonderheid eene militaire spaarbank gevorderd?

Hoe veel goeds wij nogtans in het ontwerp der voorschreefde Invallende Gedachten van den Spectator meenen ontdekt te hebben betrekkelijk het oprigten eener kas voor verhoogde pensioenen, eene onderlinge pensioen-verzekering, of onderling verzekerd verhoogend pensioenfonds, of wat het dan ook zijn moge, kunnen wij in

deszelfs gevoelens, indien wij dezelve wel begrepen hebben, dat zij namelijk eene vermindering in de door het Rijk verschuldigde pensioenen ten doel hebben, niet deelen. Het is en moet één, als ware het, individueel voorwerp, een eigendom der officieren blijven, geheel en al buiten het gouvernement, 't welk hetzelfde alleen waarborgt, en, tot het voordeel van allen, onder zijn welwillend bestier moet nemen, zonder dat deze instelling, zelfs in het minste, tot de vermindering der pensioenen van gouvernementswege aanleiding zoude kunnen geven; eensdeels, onder anderen, ter voorkoming van drukkende lasten, die door te veelvuldige en te geredelijke pensioneringen van officieren mischien op zoodanig fonds zouden vallen, als ten anderen, dat, bijaldien onverhoopte staats-omwentelingen hetzelfde konden doen ophouden te bestaan, de officieren hiervan nimmer het slagtoffer kunnen worden maar hen voor altoos het genot van het pensioen verzekerd blijft. En waarom toch den officieren, wien reeds zoo veel in verschillende betrekkingen wordt afgehouden, onder welke er zelfs eenigen in verhoogde rangen dienen, die niet de aan hunne rangen verbonden traktementen genieten, bij de daarstelling eener bedoelde inrigting, overtollige percenten, zooals die bij de Invallende Gedachten vermeld worden, opgelegd, ter bezuiniging van hetgene waarop zij van regtswege eene onbetwistbare aanspraak hebben? Is het dan niet regtmatiger, dat in zoodanig geval het voordeel wordt toegerekend aan hen, die het, ten koste van hun bloed, ja menigmaal van bijkans hun geheele leven, verdiend hebben? Wij houden ons mitsdien ten volle overtuigd, dat, dit eigendom hun gewaarborgd zijnde, elk hunner zich volgaarne opofferingen zal getroosten, gretig en dankbaar eene gelegenheid zal waarnemen, die hem door de donkere toekomst een enigzins blijmoedig vooruitzicht te gemoet doet zien, en waardoor hij, na eene veertigjarige inspanning, bijzonder als hem in zijne loopbaan de fortuin den nek heeft toegedraaid, in rust, buiten kommer, zijne dagen zal kunnen eindigen.

Wij hebben ons reeds over vele nuttige instellingen bij het leger te verblijden, en streelen ons dus met de hoop, dat wij aan het gouvernement ook deze weldaad zullen te danken hebben.

Voor 's hands hebben wij noch in bepalingen noch in toewijzigingen nopens het onderhavige onderwerp willen treden, zulks aan bekwame mannen, gelijk er zich velen onder ons gevonden worden, overlatende; alleen hebben wij vermeend ten nutte van het hier bedoeld wordende oogmerk, onze oppervlakkige bedenkingen in het midden te moeten brengen, en besluiten met den hartgrondigen wensch, dat de Spectator op hetzelfde voetspoor ons met ijver moge blijven voorlichten. Is hij gelukkig genoeg door zijne onafgebrokene medewerking tot eene

dusdanige heilrijke instelling, als die van welke bij de Invallende Gedachten gewag wordt gemaakt, te geraken, dan zal hij daarvoor de rijkste zegeningen inoogsten, en zich een blijvend en erkentelijk aandenken, bij het leger der Nederlanden, verworven hebben.

De een hielp den anderen, en zeide tot zijn medgezel: wees sterk. Jes. XLI, v. 6.

Het strekte ons tot genoegen, door deze en andere brieven en verbale goedkeuringen, te vernemen, dat onze pogingen, ten beste der krijgskundige wetenschappen en van het Nederlandsche leger, weerklink hebben gevonden. Wij zullen ons voor als nog onthouden om onze bescheiden aanmerkingen op bovenstaanden brief mede te deelen, dewijl wij meerdere aanmerkingen op onzen hierboven bedoelden arbeid zijn inwachtende.

De Redactie.

BOEKBESCHOUWING.

De Gids voor den Pontonnier of verhandeling over de Militaire Bruggen. Naar het Fransch van A. F. DRIEU, door wijlen F. P. GISIUS NANNING, in leven 1sten luitenant-ingenieur, instructeur bij de Koninklijke Militaire Akademie, lid van de maatschappij van Nederlandsche letterkunde te Leiden, enz, enz. Te Delft, bij de Erven A. STERK, 1834.

Bij vele lezers van den *Militairen Spectator*, zal het oorspronkelijk werkje bekend, en deszelfs verdienste, als eene beknopte handleiding tot den militairen bruggenbouw, naar waarde geschat zijn. In de studie der algemeene krijgskennis toch, wordt de bruggenbouw als een noodzakelijk vereischte aangemerkt, vooral voor de officieren der artillerie en genie, en ofschaon die kennis meer bijzonderlijk tot het vak van den pontonnier behoort, zoo zal men ons echter de waarheid niet betwisten, dat eene handleiding voor dat gedeelte der algemeene krijgswetenschappen voor de officieren van de overige wapenen van het hoogste nut kan wezen, en bij bijzondere omstandigheden in hare toepassing van gewigt worden.

Le Guide du Pontonnier van DRIEU, werd reeds sedert lang door bevoegde beoordeelaars beschouwd als in eene destijds bestaande behoefte te voorzien, en werd uit dien hoofde op hoogen prijs gesteld. Wij zouden ons om die reden hebben kunnen onthouden, van iets tot aanbeveling der vertolking te zeggen, had de naam van den vertaler, ons niet met het weemoedigste gevoel, aan zijn, voor ons, zijne betrekkingen en de wetenschappen smartelijk en onherstelbaar verlies herinnert. Deze vertaling toch is, in den vollen zin des woords, een gedeelte zijner nalatenschap aan zijne krijgsmakkers en aan de Nederlandsche militaire letterkunde. Voor beiden vond men hem altijd met onbezweken ijver werkzaam,

en het zij voor ons eene hulde, aan de nagedachtenis van dien hoogst verdienstelijken mensch en krijgsman toegebracht, om deze nalatenschap kenbaar te maken, en allen officieren van het leger, om dezelve, als herinnering, in hunne boekverzameling op te nemen.

In de nagelatene papieren van den verdienstelijken *Gisius Nanning*, werd deze vertaling, op eenige bladzijden na, in haar geheel gevonden door zijnen verdienstelijken vriend, den kapitein-ingenieur *G. A. van Kerkwijk*, en ten voordeele der nog diep bedroefde weduwe en vier jonge vaderlooze kinderen, als ook in het belang der Nederlandsche officieren, verder bewerkt, ter perse gelegd en uitgegeven.

Voor degenen die het oorspronkelijke werkje niet kennen, zal de opsomming van den inhoud welligt eene aansporing te meer zijn, om zich de vertaling aan te schaffen, terwijl de nooten, waarmede de vertaler en de bewerker hetzelfde verrijkt hebben, de bezitters van het oorspronkelijke uitnodigen, de vertaling, voor den geringen prijs van *f* 1.90, als eigendom te nemen. Wij zeggen, de nooten door beiden geleverd, om dat het ons niet ontsnapt is dat enkele derzelve, hoezeer ook algemeen als *aanmerking van den vertaler* geteekend, door den bescheiden bewerker zijn gesteld, zulks werd ons kenbaar door de aanhaling van werken, die, tijdens het leven van den vertaler, het licht niet hadden gezien. (Zie o. a. de nooten op bladz. 136 en 181.)

De *inleiding* bevat een kort overzicht van de meest belangrijkste plaats gehad hebbende militaire overgangen, over snel stroomende rivieren, van de vroegste tot op onze tijden, in eene chronologische orde opgenomen. Deze inleiding is op zichzelf reeds eene niet onbelangrijke bijdrage tot de krijgsgeschiedenis en tot het pontonnier-wezen.

In de *algemeene bepalingen* is, op eene duidelijke en beknopte wijze voorgedragen, alles wat betrekking heeft tot de verkenning en den overgang van rivieren.

In opvolgende afdelingen wordt op eene vatbare wijze voorgedragen de manier van bouwen en slaan van *schip-, gier-, vlot-, schraag-, paal- en rol-bruggen*, met de opsomming der benodigdheden tot elk derzelve.

Na de wijze van zamenstelling dier verschillende bruggen te hebben aangegeven, handelt de schrijver over de spoedig aan te wendene middelen, om, in geval van haast, gebroekene of verbrande bruggen te herstellen; terwijl hij daarna, twee — voor de officieren van alle wapenen — belangrijke punten in overweging geeft; namelijk: het *behoud* der geslagene en de *vernietiging* der vijandelijke bruggen.

De vertaling en uitgave, door twee zoo verdienstelijke officieren bewerkstelligd, kon niet anders dan goed uitvallen, terwijl de plaat, door de geoefende stift van den heer *Schweicardt* voortgebracht, insgelijks eene lofwaardige vermelding verdient.

werpen dezer wetenschap behandeld zijn, die tot het afleggen der bepaalde en voorgeschreevene examens gevorderd worden. Eerste en tweede stukje. Door de 1ste luitenants der artillerie P. en J. DOORMAN. Te 's Gravenhage, bij de Erven DOORMAN.

Daar er, dezer dagen, door Z. M. een besluit genomen is, betreffende het afleggen van examen voor de aspiranten tot volontair en tot 2de luitenants bij de infanterie en kavallerie; als ook omtrent de instelling van vrijwillige examens voor de 1ste luitenants der beide genoemde wapens, om naar den graad van kapitein te dingen; zoo geloven wij, in het algemeen belang, te werken en aan het doel van dit Tijdschrift te beantwoorden, wanneer wij van tijd tot tijd de aandacht onzer lezers vestigen op die werken, die, naar ons inzien, de doelmatigste zijn om als leiddraad voor eigen oefening te dienen. De hierboven aangekondigde *Proeve*, waarvan het 1ste stukje, bevattende de *gewone rekenkunst*, reeds in 1830 verschenen, en het 2de stukje, 't welk dit jaar het licht heeft gezien, waarin de *algebra of stelkunst* is afgehandeld, geloven wij hierbij, wat het wiskundige gedeelte betreft, op den voorgrond te kunnen stellen.

De beide schrijvers hebben, om aan het destijds algemeen geuit verlangen te voldoen, zich beijverd de beide opgenoemde gedeelten der wiskunde zoo beknopt mogelijk te behandelen, echter zonder het nodige verband, dat tusschen de verklaring der grondbeginselen moet bestaan, uit het oog te verliezen. De zuivere leer hebben zij met de toepassing hand aan hand doen gaan, terwijl zij het geheel, zoo wel in vorm als behandeling, bijzonderlijk hebben ingerigt, om den leerling of eigen oefenaar, in staat te stellen zich op eene aangename en minder dorre wijze te bekwamen aan de bepaalde examens te kunnen beantwoorden. De schrijvers zijn, door de vereerende taak hen vroeger en ook nu nog opgedragen, om aan de officieren en onder-officieren van verschillende wapen-korpsen onderwijs in de wiskunde te geven, in de gelegenheid geweest, met de bezwaren, welke de overige leerboeken voor het militaire onderwijs bevatte, bekend te worden. Deze hebben zij getracht uit den weg te ruimen, en zijn daarin, naar ons oordeel, vrij wel geslaagd. Bij de volgorde der onderwerpen, hebben de schrijvers het Fransche werk *Cours de Mathématiques*, dat op last van den generaal *Bellavène* is ontworpen, tot leiddraad genomen, terwijl zij zich bij de uitwerking voornamelijk hebben toegelegd op eene duidelijke en bevattelijke voordragt. Eene menigte van wel gekozene uitgewerkte voorbeelden, brengen niet weinig bij om de aandacht gedurig gevestigd te houden op het doel en het nut der wetenschap, welke in deze *proeve* wordt voorgedragen. Wij durven dus met alle gerustheid dit werk aanbevelen, terwijl wij voor ons zelve de wensch koesteren, dat de beide verdienstelijke schrijvers, leerlingen van de voormalige artillerie- en genie-school van Delft, weldra de door hen ondernomene taak, zullen ten einde brengen door het in het licht geven der nog ontbrekende twee stukjes.

Proeven van eenen Wiskundigen Cursus voor de officieren en de onder-officieren der Nederlandsche landmagt; waarin, op eene beknopte wijze, al de onder-

VERSCHIEDENHEDEN.

Bijzondere brieven, uit de omstreken van Kalisch ontvangen, vermelden, dat, volgens het oordeel van deskundigen, de Russische kavallerie boven die der Pruisen moet gesteld worden. Zulks wordt daarin toegeschreven aan de keuze der manschappen, die in Rusland voornamelijk geschiedt onder die volken, welke uit hunnen aard, hunne zeden en gewoonten, bij uitstek geschikt zijn voor de dienst der ruitery. De Russische infanterie is, in het algemeen, uit groote en sterk gespierde menschen te zamen gesteld, terwijl het werktuigelijke gedeelte der parade-exercitiën tot de uiterste volmaaktheid opgevoerd is. Dezelfde beoordeelaars roemen echter de bedrevenheid en geschiktheid voor de tirailleur-dienst van de Pruisische infanterie, en vinden dat de Russen daarin verre ten achteren staan.

Naar wij vernemen, heeft Z. M. dezer dagen een besluit geteekend, bevattende:

1°. Bepalingen betrekkelijk de toelating der volontairen bij de korpsen kavallerie en infanterie, waartoe het examen, voorgeschreven voor de aspiranten voor de Militaire Akademie, zal moeten worden afgelegd.

2°. Bepalingen, dat niemand tot 2den luitenant bij opgemelde korpsen zal kunnen bevorderd worden, zonder het reeds bestaande examen te hebben afgelegd; en dat, bijaldien ook door de omstandigheden eene bevordering tot dezen graad mogt plaats hebben, zonder dat examen te hebben ondergaan, eenen zoodanigen echter tot geen' volgenden graad zal bevorderd worden, dan na zich vooraf aan dat wetenschappelijk onderzoek te hebben onderworpen.

3°. Dat het voor deze wapen-korpsen bestaande examen voor de 1ste luitnants tot de bevordering van kapitein wordt opgeheven; met bepaling, dat voortaan elk 1ste luitenant der infanterie of kavallerie, na twee jaren dien graad te hebben bekleed, zich zal kunnen aanmelden om dat examen te ondergaan, terwijl diegene die daaraan hebben kunnen voldoen, zullen gesteld worden op eene bijzondere lijst, waaruit Z. M. zal kiezen voor het $\frac{1}{3}$ gedeelte der geheele bevordering, welke Hoogstdezelve zich voorgehouden heeft, tot de bevordering van kapitein.

Het besluit in zijn geheel ons voor als nog niet bekend zijnde, onthouden wij ons daarover verder uit te weiden. Intusschen geloven wij als vast te kunnen stellen, dat de vaderlijke zorg van onzen beminden Koning, ten deze, tusschen de zoo gewigtige vraagpunten over het nut van het *ancienniteits-stelsel* en de voordeelen der *bevorderingen naar keuze*, als ook tusschen de *nadeelen* dezer beide stelsels, een juist midden gekozen heeft, waarvan alleen, bij eene goede en doelmatige toepassing, *ware verdiensten*, en dus ook den Koning en het Va-

derland, de meeste voordeelen zullen trekken. Indien wij ons niet bedriegen, dan heeft het Nederlandsche gouvernement ten aanzien van dit gewigtig punt, onder al hetgeen over dit onderwerp bij verschillende mogendheden gezegd, geschreven en voorgedragen is, het initeatif genomen.

Door dezen gewigtigen maatregel wordt aan dit Tijdschrift een ruim en bepaald veld geopend, om nuttig te zijn; terwijl de Redactie alles zal aanwenden, om zich in staat te stellen in de behandeling harer onderwerpen diegene voor te lichten, die zich tot het afleggen dier bedoelde examens willen voorbereiden; terwijl zij, bij nadere inlichting omtrent de bijzonderheden en bepalingen van dit besluit, welligt eene afzonderlijke rubriek aan dat onderwerp zal toewijden.

Bij een Koninklijk bevelschrift, is de generale-staf van het Fransche leger in twee kaders verdeeld geworden, namelijk in een *activiteits-* en in een *veteranen-kader*. Het *activiteits-kader* zal, in vredes-tijd, bedragen 240 generaals, waaronder 80 luitenant-generaals en 100 generaal-majours (*maréchaux-de-camp*), terwijl het *veteranen-kader* zal bevatten 40 luitenant-generaals en 80 generaal-majours. De tot het *activiteits-kader* behoorende luitenant-generaals, zullen in het *veteranen-kader* overgaan den dag na dat zij hun 65ste jaar bereikt hebben; voor de generaal-majours zal dit reeds plaats hebben na hun 62ste jaar. Van dezen maatregel zullen alleen uitgesloten zijn die luitenant-generaals, welke door dienst-brieven belast zijn geworden met het opperbevel van een leger, namelijk wanneer zij dat bevel werkelijk aanvaard hebben. De traktementen der generaals, behoorende tot het *veteranen-kader*, welke met geene bijzondere diensten of commissiën belast zijn, zijn vastgesteld op 7500 francs voor de luitenant-generaals en op 5000 francs voor de generaal-majours. Het opgenoemde bevelschrift houdt verder in, dat de tot het *veteranen-kader* behoorende generaals, even zoowel als die van het *activiteits-kader* kunnen geroepen worden tot het bestuur van de militaire scholen, bij de dienst der rekruteringen, remontes, krijgsraden en andere commissiën, die geen bevel over troepen of derzelver inspectiën ten doel hebben. In dergelijke gevallen behouden zij de boven opgegeven traktementen, en daarenboven eene toelage uit de fondsen aan die diensten toegekend. In oorlogs-tijden kunnen de generaals uit het *veteranen-kader*, behalve de diensten, waartoe zij, ingevolge het boven aangegevene, kunnen geroepen worden, nog worden belast met het bevel der militaire divisiën of onder-divisiën, ter vervanging der generaals uit het *activiteits-kader*, welke in het leger zijn geroepen geworden; insgelijks tot het bevel in de vestingen of over de hulptroepen der tot activiteit geroepene nationale gardes; zij zullen daarbij ook toelagen genieten. In vreedestijd kunnen de generaals van het *veteranen-kader* niet bevorderd worden.

B I J L A G E III,

Behoorende bij den Militairen Spectator, 4de Deel n°. 3.

(Maand September, 1855.)

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Bij het regiment lanciers n°. 10: tot adjunct paarden-arts, de vee-arts van de 2de klasse J. J. M. VVagelmans. Bij de 2de divisie van het algemeen depôt der landmagt: de 1ste luit. D. C. M. van Vlierden, van het korps. Bij de 17de afd. inf.: tot kommandant van het res.-bat. der afd., de majoor J. Knoll, van het 1ste bat. van de 1ste afd. Noord-Brabandsche schutt. Bij het garnizoen te Vlissingen: tot apotheker van de 2de klasse, de apotheker van de 3de klasse C. van Eeten, bij het hospitaal te Vere. Bij de 3de afd. mobiele Zuid-Hollandsche schutt.: tot 2den luit., de 2de luit. C. van Staveren, van de dienstdoende schutt. te Delfshaven. Bij de 2de afd. Noord-Hollandsche schutt.; bij het 1ste bat.: tot kap., de 1ste luit. H. A. C. Chais van Buren; tot 1sten luit., de 2de luit. H. C. Broos; tot 2den luit., de schutter C. J. Merens. Bij het 2de bat.: tot 1sten luit., de 2de luit. T. F. Bentinck; tot 2den luit., de schutter K. Repelius.

VERPLAATSINGEN.

Bij de troepen dienstdoende in de Oost-Indiën: de 2de luit. D. Logeman, van de 8ste afd. inf. Bij de 1ste divisie van het algemeen depôt der landmagt n°. 33: de 1ste luit. F. M. J. L. de VVitt, van het 2de bat. jagers. Bij de batterij rijdende artillerie n°. 4: de officier van gezondheid der 3de klasse P. Alma, van het 3de bat. der 1ste afd. Vriessche schutt., thans gedetacheerd bij het garnizoen te Bergen-op-Zoom. Bij de garnizoens- en hospitaal-dienst in de provincie Zeeland: de tijdelijke officier van gezondheid van de 3de klasse E. T. Zoons, van de 13de afd. inf. Bij de afd. kurassiers n°. 3: de 1ste luit. Erzey, van de 2de bij de 6de compagnie, en de 1ste luit. van der Put, van de 6de bij de 2de compagnie, beide van de afd. Bij de 5de afd. inf., bij het 3de bat.: de 2de luitenants van Driessen en Doerrleben, respectievelijk van het 1ste en 2de bat. Bij het 2de bat.: de 2de luit. Six, van het depôt. Bij het depôt: de 2de luit. Quax, van het 2de bat. Bij de 17de afd. inf.: de 2de luit. G. E. Croissant, van de 5de afd. inf.

EERVOL ONTSLAGEN.

De 2de luit. R. D. Giebe, van het 2de bat. der 2de afd. Overijsselsche schutt. De 2de luit. J. P. van Mansvelt, van

het 1ste bat. der 1ste afd. Zuid-Hollandsche schutt. De majoor Mr. O. Repelaer van Molenaarsgraaf, van het 1ste bat. der 4de afd. Zuid-Hollandsche schutt. en tevens als kommandant der dienstdoende schutt. te Dordrecht. De kap. Mr. P. H. van der VVall en de 2de luit. M. van der Lugt Melsert, beide van het 1ste bat. De 2de luit. C. van de Graaff, van het 2de bat. De kap. J. Kluit, Az., van het 3de bat., alle van de 4de afd. Zuid-Hollandsche schutt. De kap. J. P. Dietz, van het 1ste bat. der afd. Utrechtsche schutt. De 2de luit. P. A. Broers, van het 1ste bat. der afd. Utrechtsche schutt. De majoor A. Eichholtz, van de 8ste afd. inf., uit de betrekking als kommandant van het 1ste bat. der 2de afd. Noord-Brabandsche schutt. De majoor L. T. F. VV. baron van Boecop, van de 9de afd. inf., uit de betrekking als kommandant van het 3de bat. der 1ste afd. Vriessche schutt. De 2de luit. N. C. Vriesman, van het 2de bat. der 1ste afd. Zuid-Hollandsche schutt. De 2de luit. C. Denninghoff, van het 2de bat. der 1ste afd. Noord-Hollandsche schutt. De 1ste luit. J. Bussemaker, van de 1ste afd. Noord-Hollandsche schutt. De kap. jonkheer D. C. de Dieu Fontein Verschuur, van het 1ste bat. der 2de afd. Noord-Hollandsche schutt. De kapiteins J. L. Crap Hellingman en C. L. Brouwer, van het 1ste bat., en de 2de luit. H. Hoefft, van het 2de bat., respectievelijk der 3de afd. Zuid-Hollandsche schutt. De kap. H. VV. Roelants, van het 2de bat. der 2de afd. Zuid-Hollandsche schutt. De kap. Mr. G. F. Houck, van het 1ste bat. der 1ste afd. Overijsselsche schutt.

GEPENSIONEERD.

De 1ste luit. E. G. van der VVeas, van het Indische leger, en tijdelijk dienende bij het korps jagers van Cleerens.

UIT DE DIENST ONTSLAGEN.

De 2de luit. F. van VVynoxbergen, van de afd. kurassiers n°. 3. De 2de luit. A. H. Planten, van de 10de afd. inf.

OVERLEDEN.

De ritmeester der 1ste klasse J. H. VV. T. baron van Goltstein, van de afd. kurassiers n°. 1. De luit. H. Wiel, van het reg. lanciers. De 1ste luit. L. VV. Hassley, van het res.-bat. der 7de afd. inf. De 1ste luit. J. Hemsing, van het res.-bat. der 10de afd. inf. De majoor T. Legler, van het res.-bat. der 17de afd. inf. De 2de luitenant-ingenieur Böhlingk, van het korps ingenieurs, mineurs en sappeurs.